Hymnologiske Meddelelser

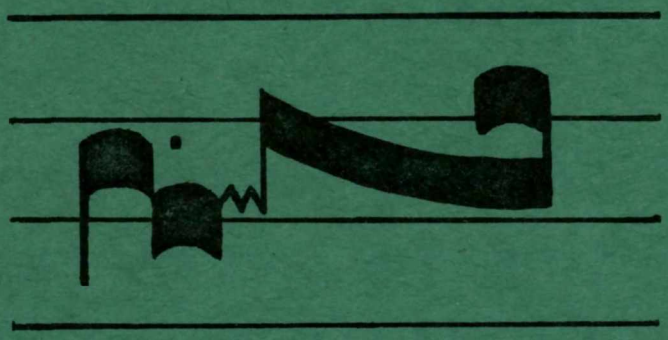

udgivet af Salmehistorisk Selskab

13. årg. 1984 nr. 3

Hymnologiske Meddelelser

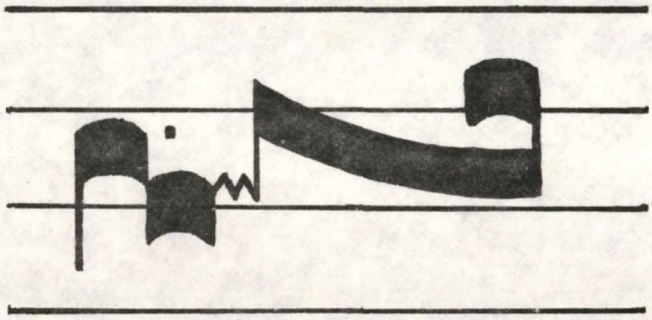

udgivet af Salmehistorisk Selskab

13. årg. 1984 nr. 3

HVORSOMHELST I HELE VERDEN

1.

Hvorsomhelst i hele verden
glæden skaber lys og luft,
dér gror smilet gennem smerten,
byen mærker blomsterduft,
dér en lille navnløs kvindes
gerning skal med lovsang mindes
trods al verdens grå fornuft.

2.

Hen mod døden gik du stille,
Jesus af det sagte mod,
ført den vej du næppe ville,
naglet gennem hånd og fod,
da kom hun, selv overfuset,
faldt med døren ind i huset
for at sige, hun forstod.

3.

Ensom var hun mellem vrimlen,
ene kunne hun forstå,
vejen ind til Gud i himlen
gik du for de mindste små:
den umyndige, en kvinde,
selv kan aldrig vejen finde,
vejen med Guds glæde på!

4.

Du blev salvet af en kvinde.
Salven som dit blod udflød.
Kristus blev du gennem hende.
Guds barn blev hun ved din død.
Knust blev alabasterkrukken,
som din krop blev gennemstukken:
spyd og nagler! hug og stød!

5.

Lidelsen jeg ihukommer
gennem det, som hun har gjort.
Mine dage er min dommer.
Jeg har ødslet livet bort.
Nu da skyggerne blir lange,
lys for mig, jeg er så bange,
og mit mørke er så stort.

6.

Lyset, smilet, legen er den
kraft i synet, kvinden så:
Forud salvet gennem smerten
blev du vejen for de små.
Styrket gik du gennem døden
ind i påskemorgenrøden,
vejen med Guds glæde på.

Johannes Johansen

Ovenstående tekst er hentet fra Johannes Johansens prædiken- og digtsamling "Som maj i bøgeskove", Poul Kristensens Forlag, Herning 1983. Der henvises til anmeldelsen i dette nr.

KIRKEHUSET

1.

Sønnen fik i templet hjemme,
borte fra sin mor og far.
Vise tav, og sten fik stemme,
gentog undrende hans svar:
"Her skal I mig atter finde.
Templet er min Faders hus.
Hvis jeg ikke var herinde,
var det pindeværk og grus!"

2.

Siden vælted kræmmerstole,
ramt af svøben, som han svang.
Flammer som fra tusind sole
af hans ord i templet sprang:
"I har gjort en røverkule
ud af huset, gjort til bøn.
Gyldenpragt kan ikke skjule
jeres pjalter", si´r Guds søn.

3.

Se, det store forhæng revned.
Midt på dagen blev det nat.
Sten på sten blev ikke levnet.
Sønnen døde gudsforladt.
Templet, dette tegn betyder
Jesu Kristi døde krop.
Hvad langfredagsnat nedbryder,
bygger påskemorgen op.

4.

Du, som kommer for at møde
Gud i dette hus af sten,
hvad har du, som ikke døde?
Hvad har du, som gør dig ren?
Du har ingen offergave,
ingen due, intet lam.
Under dig er glemte grave.
Hvem kan skjule al din skam?

5.

Al den kirkekunst du bygger,
denne pragt er kun forfald.
Templerne er bare skygger
imod lyset fra en stald.
Koret med det høje alter
er mod krybben pindeværk.
Egen styrke er kun pjalter.
Iført Kristus er du stærk.

6.

Du, som ind i templet træder,
nøgen, ribbet for hvert råd,
hører du, at Kristus græder
som et barn al verdens gråd?
Hører du igennem sorgen
lovsang i det døde rum?
Kristi lovsang påskemorgen,
den skal aldrig blive stum.

Johannes Johansen

Fra "Som maj i bøgeskove",
Poul Kristensens Forlag 1983.

REGLER FOR SALMEBOGSKOMMISSIONER

VED LEIF LUDWIG ALBERTSEN

1. regel: Man skal så vidt muligt modarbejde, at der overhovedet nedsættes salmebogskommissioner og forberedes nye salmebøger, for det er imod liturgiske teksters væsen at blive forandret, og der opstår ikke i øjeblikket nye salmer, der på overbevisende måde overflødiggør de hidtidige.

Sommetider udkommer der nye salmebøger, dels for at åbne denne officielle samling til liturgisk og privatreligiøs brug for nytilkomne tekster, der enten skyldes vore dages digtere eller hidtil har været uretfærdig overset, dels for at kassere nogle af de hidtidige tekster og nyredigere de øvrige. Til at forberede sådanne nye salmebøger har det de sidste par hundrede år været almindeligt her og andre steder i verden at nedsætte såkaldte salmebogskommissioner, der på den ene side prøver at nå frem til et indbyrdes kompromis, der, som man siger, deler sol og vind lige, på den anden side er up to date og stræber efter at indpode deres egen generations forestilling om, hvad kristendom er, på kirkens hidtidige kønne vækster.

Skal man opstille regler for, hvorledes salmebogskommissioner bør opføre sig, kan man skæve til de regler, der gælder for ordadskillelse på engelsk. Den første og fornemste regel lyder: *do not*. Det er som regel en dårlig idé overhovedet at ville indføre nye salmebøger til erstatning for de hidtidige, og det er det af mange grunde. Men ligesom man sommetider er nødt til alligevel at skille ord på engelsk, fordi der ikke er mere plads på linien, nødes man også til at nedsætte nye salmebogskommissioner og autorisere nye salmebøger, fordi der er tilstrækkelig stærke kræfter, der kræver det. Disse kræfter er som regel folk, der personlig synes, det er sjovt at sidde i salmebogskommission og have magt til at vælge og vrage og lege rigtige digtere med de nødrim, der er nødvendige, så snart de ændrer et sted hos deres store forgængere. Politikere synes også, det er sjovt at være med til en ny grundlov, selvom sel-

ve udtrykket en ny grundlov skulle gøre folk bange. Medlemmer af salmebogskommissioner føler luft under vingerne, historiens vingesus, når de sidder og er med til at bestemme, om der skal stryges en strofe hos Ingemann. Men det er slet ikke historiens vingesus, og man basker sig ikke ret højt til vejrs.

Sagt på en anden måde: primært er det et egotrip at lave om på noget, der har haft religiøs værdi for ens fædre. Vi vil alle gerne være med til at lave verden om og sætte os et personligt minde, men verden er snarere tjent med, at visse værdier netop ikke revideres hele tiden. Når vi ser på salmebogen, er det klart, hvad dens værdi er. Salmebogen er ikke værdifuld ved at være ny. En vittighed er værdifuld ved at være ny, den er morsom første gang og kedelig ved gentagelse. En salmebog er lige det modsatte: salmer er kun gode, efterhånden som de vinder ved gentagelse, ordret gentagelse, udenadslære. Salmer skal være støtter i livet, ordsprogsarsenaler, noget, man kan stå og synge, mens man skræller kartofler. Hvergang man laver om på salmebogen, kværker man folks glæde ved, at der dog er noget, der står fast og kan gentages. Det har vist sig umuligt for postvæsenet at erstatte de gængse postkasser med noget mere moderne og praktisk æstetisk. At ændre repertoiret i salmebogen, dels de enkelte teksters ordlyd, dels selve udvalget, allerede bare numrene, er ligeså lidt publikumsvenligt.

Al kult forudsætter gentagelse, nøjagtig gentagelse. Kristendommen som kult har det problem, at gentagelsen må modificeres, både fordi de hellige tekster bliver oversat, og fordi verden bliver en anden. Det nye Testamente laver man naturligvis ikke om på, d.v.s. det gør man kun på den måde, at man oversætter på ny og dermed ganske gelinde dæmper. Kirken har jo vist sig at være så elastisk, at dens hellige skrifter har kunnet bekræfte de mest forskellige statsdannelser.

Ser vi på salmer, er de lige så selvfølgeligt mindre hellige end Bibelen, men lidt hellige alligevel, dels per personlig tradition (vi har oplevet noget, da de blev sunget), dels, fordi man en tidlang har taget digtere alvorligt som særlig visionære mennesker, som seere, der synger syner ind i slægten og viser sig at være geniale med noget, der ofte i første omgang lød helt tosset.

Altså: salmer skal hellere forblive, som de er i øjeblikket, for det helliges skyld, der rent folkereligiøst ligger i gentagelsen. Når Maren-i-Kæret i 65 år har sagt *fortrøstning*, er det noget skidt at kræve, at nu skal hun sige *tillid* i stedet. Ændringer skaber mis-

tro. Spurgt om nyredigering af salmetekster må man primært svare *do not*.

Nyredigering kan naturligvis tænkes nødvendig over for det himmelråbende forældede eller hule eller uforståelige eller for lange. Men den forrige redigering ligger kun 3o år tilbage, så så meget kan opfattelsen af, hvad der er god kristen kult, vel ikke have ændret sig, at sproglige korrekturer er nødvendige igen på bekostning af den tillid, der i mellemtiden måtte være skabt til de foreliggende versioner.

Argumentet for en ny salmebog er da også snarere det andet af de ovenfor nævnte, lysten til at bringe nyt salmestof, derunder nulevende salmeskriveres lyst til at se sig optaget i denne antologi allerede i levende live.

Ordet antologi benyttes med vilje på dette sted. Det skal minde om, hvad salmebogen i nogles øjne også er, et emne, jeg skal vende tilbage til. I nærværende sammenhæng må man stille to spørgsmål: skal salmebogen være større, end den er? Dog vel næppe. Hvis ikke: hvilke af de allerede optagne salmer er så meget ringere end det, der skrives i dag, at de skal glide ud? Hvis det ikke er, fordi man synes, Møllehave er bedre end Brorson, er det ikke for den gode salmebogs skyld, man ønsker Møllehave og andre optaget på bekostning af det, der står i bogen i forvejen, men, fordi man vil have, at den også er en antologi over dansk kristen lyrik og dansk kirkes forskellige strømninger. Det er muligt, den bør være det. Herom som sagt nedenfor.

Men umiddelbart ser det ikke ud til, at det, der skrives af salmer i det 2o. århundrede, er mere marvfuldt end de store gamle. Set fra et litteraturhistorisk stade er det iøvrigt slet ikke muligt at skrive salmer nu om dage, uden at de bliver en samling epigonale floskler. Det skyldes, at det vi synger i et kollektiv af dilettanter, som menigheden er det, skal være i strofer og med rim for at have fynd. Men højere tankelyrik, den lyrik, der nærmer sig det uudsigelige, skrives nu om dage ikke med strofer og rim. Den er urimet, i frie former, beregnet til at læse, ikke egnet til kollektivsang. En digter som Poul Borum f.eks. skelner mellem sin højere, på sin vis religiøse poesi og så det, der rimer som f.eks. hans schlager om Mai-Britt. Gode gammeldags sangstrofer kan bruges til schlagere eller til socialdemokratiets møder, men efter det, der er sket med litteratursproget i de sidste hundrede år, findes der ikke mere nogen forbindelse mellem den lyrik, der anelsesfuldt

bevæger sig på erkendelsens grænse, og så den lyrik, der skrives for at kunne synges. Det er to forskellige former, to forskellige sprog. Litteraturhistorisk set er salmer nonsens siden i det mindste Johannes Jørgensen. - Medmindre man til salmer regner de naive vækkelsesdigte, men dem vil man jo ikke have i salmebogen. Man vil have noget, der både kan synges og er tilpas ortodokst og samtidig sandelig er rigtig kunst. Alright, men så må man nøjes med digte fra andre århundreder end det nærværende. I de foregående århundreder er der lejlighedsvis forekommet personer, der på samme tid skrev sangbare salmer og var så meget digtere, at de lod sproget og dets gengivelse af verden overskride det hidtil sagte og erkendte. Det sprog, der i dag tvinges ind i strofer og rim, således som det er en forudsætning for etableret menighedssang, det sprog skrives ind i en genre, der er fremmed for eksperimenter og modernisme og derfor vanskeligt kan forme nye religiøse erkendelser. Lad os da blot håbe på en ny Grundtvig. Foreløbig er han ikke dukket op. De navne, som bare skriver salmer og ikke samtidig kan hævde sig på det verdslige kunstmarked, er det letsindigt at vente sig nogen original kraft af. Den dag, den nye Grundtvig kommer, vil han lave et inspirerende enmands-sangværk. Indtil da bør man glæde sig over, at en salmebog bliver desto mere kanonisk, jo ældre den bliver, og ikke skifte grundlov hele tiden.

2. regel: En salmebog opfylder kultiske behov; sekundært tager den en række pædagogiske og kunstneriske hensyn, der imidlertid modsiger hinanden. Kommissioner bør mere ærligt end hidtil vedgå dette.

Sangbøger, der rummer tekster fra flere epoker, er altid på sin vis underlige. Man vil huske, hvorledes salmebøger gennem århundreder fornyede deres indhold fra epoke til epoke, indtil man i det 19. århundrede gik over til en restaurativ tendens, hvorefter de store klassikere langthen får lov at virke på egne præmisser, hvadenten de er helt forståelige eller ej. Dette fører til en brogethed, som man kan være glad for eller bange for. Lyriske antologier til læsebrug er som regel opbygget kronologisk eller i det mindste således, at den enkelte digter har et kapitel for sig selv. Sangantologier hopper ubekymret omkring mellem århundrederne, hvilket i forvejen giver et indtryk af uoverskuelighed også helt bortset fra de redigeringer, der har fundet sted af de enkelte tekster.

Hvis man beslutter sig til i nogen grad at lade klassikerne tale deres originale sprog, således som man har gjort det siden romantikken, kunne man måske anbefale, at salmebogens enkelte afsnit, f.eks. afsnittene for de kirkelige højtider, blev anlagt kronologisk, eller at i al fald de klassiske tekster, der ikke er blevet væsentlig omredigerede fra århundrede til århundrede af Grundtvig og andre, og som er originalt danske, stod for sig kronologisk ved afsnittets begyndelse? At tro, at salmebogens tone er en enhedstone, er alligevel en illusion.

Selve den pædagogiske trang til hele tiden at småredigere i sangbøger er iøvrigt et påfaldende levn fra det 18. århundrede. Når man trykker H.C. Andersen, laver man ikke om på hans retskrivning, men i sangbøger skal sågar tegnsætningen være endnu mere efter skolens regler, end skolen selv lever op til dem, og det, selvom lyrik altid har arbejdet med tegnsætningen på tværs af reglerne for også herigennem at udtrykke noget, f.eks. ved overdreven eller underspillet brug af udråbstegn. Forskellen mellem Kingos stærke brug af store bogstaver og Brorsons mere moderne og ydmyge retskrivning er også en kunstnerisk forskel, som har optisk kraft i dag, men bortfalder i sangbøger og salmebøger.

Men af pædagogiske grunde ændrer man også i teksterne. Ikke blot forkorter man og klipper man til, for teksterne er jo råmateriale for en bestemt anvendelse. Man moderniserer også på steder, hvor den oprindelige tekst er blevet uforståelig eller ufrivillig komisk. Brorsons *når jeg kaster loven op* ændrer man diskret til *når jeg slår i loven op* (DDS 112, her og i det følgende efter Kingos og Brorsons "Samlede Skrifter" i de bekendte kritisk-historiske udgaver og DDS, idet der kun henvises til DDS, og retskrivningsafvigelser i det følgende er normaliseret for at koncentrere blikket på andre problemer).

For at vise, hvilke konflikter de pædagogiske og kunstneriske hensyn giver anledning til, vil jeg i det følgende koncentrere mig om nogle af de salmer af Kingo og Brorson, der findes i DDS. Dels er de så gamle, at de ofte er uforståelige og for lange til vor tids brug, dels er de fra første færd så lødige, at der er noget, der kan komme til at gå tabt.

At en sangbog i modsætning til en læseantologi er nødt til moderniseringer som den nævnte og ikke bare kan bringe uforståelige originaltekster med forklarende anmærkninger, vil mange tilslutte sig. Idet salmerne således moderniseres, behandles de imidlertid som et

råmateriale, så det måske er uretfærdigt at skrive navne som Kingo og Brorson nedenunder uden hver gang at minde om, at det drejer sig om ofte håndfaste bearbejdelser. I DDS sker dette som regel kun, når bearbejdelsen skyldes Grundtvig og samtidig er meget gennemgribende.

Man bearbejder også Holberg, når man spiller ham på teatret, men helst så diskret, at det ikke bemærkes, eller også så grelt, at det bliver en kåd moderne kommentar til Holberg. Salmebogskommissioner vælger ofte en valen og vel egentlig uærlig mellemvej i forsøget på at strække de gamle tekster så langt som muligt i retning af forståelighed i dag. Man vil ikke så gerne gøre klassikerne til genstand for ufrivillige grin (af typen *når jeg kaster loven op*), og derfor bliver også redigeringer, der anser sig selv for kunstneriske og restaurative, i virkeligheden banalt pædagogiske: det, der var hyperkingosk og hyperbrorsonsk, blev erstattet af en borgerlig pænhed, der fremmede salmebogens kedsommelige enhedstone. Det er disse problemer, der skal undersøges nærmere i de følgende afsnit. Allerede her må man spørge:

Er meningen med, at DDS bringer salmer fra mange epoker og af mange berømtheder, men koger dem ind til en enhedssuppe, den at opstille et falsk billede af, at dansk protestantisk kirke har været den samme mellemborgerlige enhedskedsomhed til alle tider? I så fald er målet nået. I så fald er det lykkedes at gøre salmer fra alle tider mere eller mindre ens og kedelige og resterne af Kingos og Brorsons ægte oprindelige sprogbrug til små nuttede særtræk, enkeltlinjer om *forhærdede tidselgemytter* o.s.v., der rører, når man møder dem (han var lidt til en side, den gamle), men ikke tager klassikerne alvorligt.

En litteraturhistoriker, der er parat til at indrømme, at en salmebog er noget andet end en lyrikantologi, og at det f.eks. kan være nødvendigt at foretage ændringer og forkortelser i de enkelte tekster, må synes, at der sker en kunstnerisk og vel også pædagogisk set unødvendig svækkelse, når sådanne ændringer og forkortelser af Kingos og Brorsons salmer ofte benyttes til at fjerne specielt de steder, der er spændende, anderledes, ubekvemme, ikke bare glider ned, de fleste af de steder f.eks., hvor Jesus er *sød* eller *sveder*. Det skal indrømmes, at man har bevaret nogle få hartad uforståelige salmer (som DDS 568), nemlig når de allerede var halvuforståelige rimkaskader fra autors side. Men her synes årsagen

snarest at være, at ændringer havde krævet en gennemraffineret rimsmed.

Lad mig imidlertid til en begyndelse pege på et af de problemer, der slet ikke skyldes, at Kingo og Brorson er blevet gamle, men er typiske for salmebøger til næsten alle tider. Det er et af de problemer, som en litteraturhistoriker finder er meget store, men som overses af de ikke-litterære. Jeg tænker på, at Kingos berømte morgensuk og aftensuk fra forfatterens side er bestemt til at læses og ikke at synges, men alligevel til dels er opgået i DDS (685, 687, 688, 691, 7o4, 7o7, 7o8, 7lo, 713). Disse læsedigte er oprindelig uden strofeopdeling og ret konsekvent bygget således op, at de alle indeholder en bøn for konge og kirke i samme åndedrag. Salmebogens gengivelser udelader i flæng kongen og/eller kirken, og det er allerede formnedbrydende. Værre er den nytilkomne strofeinddeling af en lødig ikke-strofisk tekst.

En ikke-sunget bøn på vers uden opdeling i strofer kan naturligvis være en tilfældig gang hakkemad, som man kan skære i efter behag. Men når den er af Kingo, er den som regel godt og bevidst opbygget, som en klar og meningsfuld og kunstnerisk set nødvendig kurve. Nu kommer så redaktøren og vil klippe en sådan tekst i en række lige store stykker. Men dels går regnestykket måske slet ikke op, så der følgelig bliver noget til overs og altså allerede af denne ydre grund må stryges noget et eller andet sted. Dels bliver formen simpelthen anderledes. Den oprindelige sammenhængende strukturkurve bliver nu a posteriori fortolket som samtidig værende en samling lige store og nærmest sideordnende enheder, nemlig stroferne. Det enkelte store sving suppleres af en mere adderende, fremadskridende disposition i lige lange strofer. At gøre sligt er for et færdigt kunstværk at erstatte det med et helt andet; hvis det første kunstværk er af Kingo og det andet af en eller anden mindre gudbenådet kommission, bliver resultatet et tilbageskridt. Tænk på, hvor parodisk Homer tager sig ud, når han bliver oversat til balladestrofer. Den form, en digter vælger til sit stof: enten ustrofisk eller netop strofisk, kan ikke tåle omkalfatringer som de nævnte, hvis det da drejer sig om en digter af bare lidt højere kvalitet end den, omformeren besidder.

Mindelser om, at morgen- og aftensukkene oprindelig ikke var strofiske salmer, ses i DDS 7o7, hvor en sætning løber videre fra strofe 4 til strofe 5, en effekt, der i oprindelig strofiske digte

(efter antikken) kun bruges, når der dermed udtrykkes noget meget bevidst, og ellers blot forvirrer.

Den morale, der skal drages af det anførte eksempel, er følgende: Litteraturhistorikeren vedgår, at salmebogskommissioner må bruge teksterne som råmateriale og er nødt til at ændre retskrivning og tegnsætning og udtryk som *når jeg kaster loven op* og måske også med held kan foretage forkortelser og omstillinger. Men litteraturhistorikeren må hævde, at både sådanne ændringer og navnlig de ofte langt videregående eksperimenter såsom kontaminationer af versioner fra vidt forskellige århundreder eller overførelse af en tekst fra en genre til en anden overvejende sker, fordi kommissionernes medlemmer har annammet deres dannelse i det teologiske fakultet og ikke har haft tid til ved siden af at studere i det humanistiske fakultet, hvor vi véd mere om litteratur qua litteratur. Her véd vi bl.a. også, at det uudsigelige ikke bare grænser til det værdige, men nok så meget til det muntre. Salmebogskommissioner foretrækker altid værdighed for munterhed og har været meget flittige til at fjerne ethvert smil fra både Kingo og Brorson. Er det ikke et tegn på afmagt, på manglende overskud? Jeg sagde ikke impotens, men måske var det det, jeg mente.

I første omgang plæderes der derfor her for en lidt større litteraturvidenskabelig indsigt blandt en salmebogskommissions medlemmer, lidt erkendelse af, hvad man gør, og hvad dette faktisk indebærer. Under arbejdet i kommissionen sidder man jo og fedter med en detalje. Måske bliver man overrasket, når man bagefter ser på de samlede konsekvenser og disses inkonsekvens.

3. regel: Uafhængigt af kunstneriske hensyn er det uvederhæftigt at omforme tidligere epokers salmer til, at de skal bevidne tidsløs begejstring for det 19. århundredes form for tro, børneopdragelse, parlamentarisme, nationalglæde og småborgerlig pænhedsopfattelse, som om disse var evige kristne værdier.

I det følgende vil det være nødvendigt at bringe en del illustrationsmateriale. Inden jeg går over til de rigtig grelle eksempler, kan det være sundt at tage sit udgangspunkt i en tekst, der ikke er meget forandret og tilsyneladende slet ikke har lidt under disse forandringer. Men allerede her vil man se, hvorledes oprindelig kunstnerisk stramhed og sprogfylde er erstattet af floskler og manglende sammenhæng. Samtidig er det en tekst, hvor disse ændringer

slet ikke var nødvendige af forståelsesgrunde. Jeg tænker på DDS 55. Den første strofe lyder

Lov og tak og evig ære
  ske dig, Guds enbårne søn,
som en tjener ville være
  for det faldne Adams køn!
Herre Jesus, lær du mig,
at jeg vandrer rettelig
  og i dine fodspor træder,
  ja, udi din vej mig glæder!

Men hos Kingo hedder det

Lov og tak og evig ære
  ske dig, o Guds hjerte søn,
som en tjener ville være
  kommen udaf Davids køn!
Søde Jesus, lær du mig,
at jeg vandrer rettelig
  og i dine fodspor træder,
  ja, udi din vej mig glæder!

(Retskrivnings- og tegnsætningsspørgsmål har jeg som sagt valgt at se bort fra). Hvad er nu forskellen? Hos Kingo er der en modstilling mellem linje 3 *tjener*, linje 4: på trods af kongelig herkomst, følgelig en inderlighed i linje 5: *Søde Jesus*. Denne foregribes i udtrykket *hjerte* i linje 2. Altså i al beskedenhed en sammenhængende tankegang. Ikke så i DDS, vel af følgende grunde:

hjerte søn fjernes. Det ville ellers være poetisk som et kompositum: *en hjertesøn* af Gud. Når den ikke går, er det af trosgrunde; man kunne komme til at tro, at ordet betød Guds yndlingssøn blandt flere. Altså den ortodokse floskel *Guds enbårne søn*, som vi har hørt looo gange før og godt ved i forvejen.

kommen udaf Davids køn fjernes. Det lyder for konkret, af direkte avlekraft. Ordene om Adams køn er rent fyld, et sætstykke som står mange steder i forvejen.

Søde Jesus fjernes engang til, vi har ofte oplevet det. *Herre Jesus* er en aldeles ortodoks floskel, men ødelæggende her, hvor blikket hos Kingo rettes mod Jesus i tjenerrollen og ikke kirkens herre. Alt i alt smårettelser, engangsudtryk og klar opbygning erstattet af det lidt uigennemtænkte, men aldeles anstændige. Tilsvarende står der i strofe 2, hvor Kingo oprindelig siger, at Jesus *forsukrer al min nød*, nu om dage *forsøder al min nød*. Det er blegere, mindre forvirrende, mindre af løvens klo, men der står stadig Kingo nedenunder, og måske trøster det den kristne almue, at noget så afbleget og anstændigt som DDS 55, som ingen kan ophidses over og

vi alle kan føle os på højde med, såmænd skal være af Kingo. Nå så det er Kingo, jamen så fejler min smag ikke noget. - Dette var som sagt et helt spagfærdigt eksempel.

Der forekommer langt værre ting. Lad mig for det første minde om, hvorledes enevoldsdigterne er blevet taget til indtægt for den moderne romantiske statsopfattelse. I et af morgensukkene (DDS 685) læser vi f.eks.: *Giv Danmarks rige fryd og fred.* Jeg tror ikke, glosen Danmark nogetsteds forekommer hos Kingo i denne ekskvisitte betydning. Kingo beder for kongen og dennes riger udfra en luthersk tro på den politiske alliance mellem kirke og konge, ikke udfra nogen fornemmelse for et afgrænset Danmark. Tilsvarende læser vi i dag i et af aftensukkene (DDS 708): *Vær fædrelandets stærke skjold.* Sligt står ikke hos Kingo; det er fup at lade folk tro, at kirke og fædreland er en så gammel alliance. Hos Kingo står der *vor konges skjold.* Højdepunktet af moderniseret Kingo er dog det sted i *Dig store Herre Sebaot* (DDS 752), hvor Kingo svøbes ind i den særlige romantiske københavnerfims a la Oehlenschläger:

så længe Danmark end skal stå,
og sundets bølger rinde.

Dette er ikke kristendom, men grov imperialistisk manipulation for at gøre det romantiske vand Øresund helligt i al evighed også for statens udbyttede kontinentale undersåtter, hvem Øresund ikke siger et hak, i al fald ikke positivt. Hos Kingo lyder det mindre provinsielt:

så længe verden den kan stå
og vand til havet rinde.

Som man ser, skyldes ændringen ikke forståelsesvanskeligheder, men udelukkende salmebogskommissionens trang til at koncentrere den moderne nationalbevidsthed omkring de københavnske steder som værende specielt hellige. Ifølge Malling har salmen iøvrigt i denne form været det forløsende ord ved rigsdagsgudstjenesten den 9. maj 1945 og samtidig (?) i utallige kirker landet over.

Andetsteds hos Kingo læser vi nu (også DDS 752), at der tales om folket. Det skyldes naturligvis forkortelser; hos Kingo bedes der for kongen og hans forskellige folk. Men denne demokratisering er trods alt mindre fantastisk end én hos Brorson, hvor denne bringes til at bede specielt for Folketinget. Anderledes kan man ikke tolke linjerne: *Lad dit rige alle vegne* (DDS 747), der lyder *Gud velsigne øvrigheden, kongens råd og folkets mænd.* Brorson siger ikke

noget om de mandlige folketingsmedlemmer, og også de moderne bemærkninger om *freden* i den følgende linje er en demokratistisk tilføjelse. Begge skyldes Grundtvig, der i 1851 fandt disse bemærkninger ret så aktuelle (her og i det følgende er proveniensbemærkningerne efter Malling).

Man kan og må finde sig i meget, når man har statskirke. Der bedes for kongehuset og al lovlig øvrighed. Men det er ikke en selvfølge, at alle disse ikke specifikt kristne idealer absolut skal propageres også på steder, hvor det ikke er led i den nødvendige aftale mellem kirke og stat.

Imidlertid synes det, som om kommissionsmedlemmerne bortset fra Grundtvig selv slet ikke har drevet bevidst politik med de nævnte anakronistiske ændringer. Vendingerne kan være flydt dem i pennen ganske naivt, fordi hele deres univers er indskrænket til Sjælland i tiden mellem Oehlenschläger og Grundtvig. Jeg synes, det er synd for Kingo og Brorson.

At der kan ligge naivetet bag og ikke nødvendigvis dreven snuhed, sandsynliggøres af en anden form for ændringer, der er typisk for salmebogen: ændringen hen i retning af parfumeret pladderlyrik; det vrimler med eksempler herpå.

Med udtrykket parfumeret pladderlyrik, der er ment rent beskrivende og ikke skal fornærme nogen, mener jeg, at der findes steder i DDS, der uden hjemmel i Kingo eller Brorson lader disse tale i en i dag forældet og småborgerlig søndagspoesistil uden hverken saft eller tro. Som f.eks.

som fuglesangen sagte, sød
i liflig aftenrøde (DDS 116)

(en romantisk tilføjelse, der er kreeret af Grundtvig i 1845) eller *Hvi bliver du tilbage* (DDS 216) for Brorsons mundrette *Hvad gør du her tilbage*. Hvor Brorson siger *Hans hjerte står i længselsbrand*, siger salmebogskommissionens huspoet (DDS 428)*Op se, hvor han sig byder til*. Lyder det godt? I samme salme får vi tildigtede poesigloser som *vænnesæl* og *hjertemild*.

Brorson taler om *livets ord*. I DDS (747) foretrækker man med Wexels det kirkepoetiske *livsens ord*.

Blandt ord, der ikke står hos Kingo, men er tilføjet af salmebogskommissionen for at gøre ham til en rigtig hyggedigter, er sådanne som *den gyldne solelue, henpeger* (DDS 686), forstærket brug af *grumt, skuer, syndebunden* og *undertvinger* (alle DDS 15o) eller *grant* (DDS 21o).

Hvor Kingo (DDS 159) taler om, at Jesus *sveder*, kan det ændres til, at han *beder*. Og det gør han jo også. Men det er mindre overraskende. Overhovedet er spørgsmålet, om man i dag vil finde sig i Kingos Jesusopfattelse. Tilsyneladende vil man ikke det. Kingo siger

> Dig vandrer jeg så gerne med,
> opstandne Jesus lille,

men DDS (21o) siger i stedet

> Dig vandrer jeg så gerne med,
> opstandne Jesus milde.

Så er der ikke noget at undres over, at vækkes til eftertanke ved. Kingos Jesusopfattelse skal jeg komme tilbage til.

Både Kingo og Brorson var bevidste strofemagere. Derfor er det også forkert at rette på deres digtstruktur, som når et identisk rim *sjæle-sjæle*, der indleder den helt entusiastiske Løgumklostersalme, af Brandt harmoniseres til *sjæle-mæle* (DDS 464), og forkert at indføje et systemsprængende indrim (*fra sult og savn* i DDS 648). Men det er mig klart, at sligt ikke kan ophidse i et metrisk set så lidet dannet århundrede som vort.

Ankerne må rettes mod de mere iøjnefaldende forsyndelser, som der er tilstrækkelig mange af, og blikket må flyttes fra det negative til det positive.

4. regel: Verden udvikler sig bl.a., fordi nogen oplever, at den har været anderledes og følgelig kan forandres; for at udnytte kristendommens dynamiske aspekt i denne erkendelse er det vigtigt fremfor at bringe vor tids tekster netop at bringe originale tekster, der udtrykker udfordrende anderledes kulturidealer.

Der er to måder at omgås tekster fra andre epoker på. Enten kan man søge bekræftelse på sig selv og indlulle sig i, at fortiden giver mig ret i et og alt. I så fald skal alle gamle salmer søles ind i den pædagogiske sovs, der lader almuen møde lutter velkendte floskler: det hellige danske folketing og Kronborg om styrbord og lidt søndagslyrik i stilen *skuer grant den liflig aftenrøde*.

Den for mig at se mere værdifulde måde at omgås tekster fra andre epoker på er at tage dem alvorligt på deres egne præmisser, ikke for at forelske sig nostalgisk i et forbigangent verdensbillede, men for at huske, at vort eget verdensbillede inklusive Christiansborg osv. heller ikke er det eneste mulige. Blandt de salmer, der

skrives i dag, kan der muligvis findes nogle, der fremmaner andre tanker end de for os selvfølgelige. Men blandt de salmer, der er skrevet af Kingo og Brorson, er denne tendens meget kraftigere.

Det er usselt at benytte fremmede tekster, fra andre epoker eller fra andre kulturer, blot for at blive bekræftet i sin selvglæde. Det er en almindelig erkendelse, at Grundtvig, når han f.eks. oversættes til tysk af tyske præster, kommer til at se ud præcis som de salmer, man har på tysk i forvejen, så at tyskerne slet ikke forstår, hvorfor de egentlig skal stifte bekendtskab med Grundtvig undtagen måske for at finde trøst i, at dér er der altså heller ikke noget at hente, som vi ikke vidste i forvejen. Kingos og Brorsons tekster rummer et revolutionært potentiale, og hvis en ny salmebogskommission ønsker at tage dem op til revision, kunne den passende benytte lejligheden til at fjerne det 19. århundredes hyggefernis fra dem.

Både Kingo og Brorson fører ofte et sprog, der kun delvis lader sig forene med den borgerlige epokes smag og snarest har overlevet i den senere vækkelsespoesi som f.eks. Kingos tale om at bøje sit *hjertes knæ* (DDS 7o7). Det er et spørgsmål, om tiden ikke er inde til igen at synge som Kingo selv

Rind nu op i Jesu navn,
du livsalig morgenrøde,
jeg vil i basunen støde
hos min seng og hvilestavn.

Om tiden ikke er inde til genindføre blot en del af de smagløsheder, der blev fjernet under påskud af forkortelser såsom den megen tale (DDS 523) om at indælte sig i vellyst og vælte sig i dynd eller følgende nadverstrofe (fra DDS 427):

Æd, drik og vær af hjertet glad
ved denne mer end englemad,
og for den skål sig Jesus tak,
som aldrig nogen engel drak.

Om man ikke i stedet for det abstrakte *med den hver dag min sjæl han overgyder* (DDS 69o) skulle vende tilbage til det mere plastiske *som han mit hoved daglig overgyder*.

Mere afgørende er de steder, hvor Kingos Jesusbillede har vakt forargelse. Burde det ikke have lov til det? Burde folkekirken ikke åbne for andre mulige hæresier end bare dem, der er årets politiske mode? Jeg nævnede det spændende sted, hvor også den opstand-

ne Jesus kaldes lille. Andre er lige så overraskende og i dag fjernet. Når det i dag hedder to gange *vil* i strofen (DDS 69o)

> Min sjæl, vær frisk og glad,
> lad sorgen fare;
> dit legems blomsterblad
> vil Gud bevare;
> han vil i dag mig give kraft og styrke,

så hed det oprindelig hos Kingo mere problematisk to gange *skal*. Hvor det hedder, at *Over Kedron Jesus træder* (DDS 155) lod Kingo sig først sent lokke til at fortsætte med abstrakte floskler: *med frivillig ånd og mod*. I første omgang skrev han og sang han *vader med sin bare fod*. Hvor er vi henne, når den slags er for upassende for en salmebog?

Vi er derhenne, hvor Jesus er en uplastisk og næsten upersonlig størrelse. Kingo har f.eks. også skildret Jesus som filur, nemlig i *Hvad er det for en snække* (DDS 129), men det sted er også fredeliggjort. Kingo skrev

> Det er Guds kirkesmakke
> og liden menighed,
> som her og der må flakke
> og tit ej redning ved,
> hvor Jesus lader, som
> han ofte hart mon sove,
> og så for vind og vove
> sit skib lar tumle om.

I vore dage forsikres det, at det bare er os, der tror den slags om Jesus. Han er blevet en mindre menneskelig, men bureaukratisk Gud med færre muligheder for spontane eskapader.

Hos Kingo må vi i glimt se en levende menneskesøn, måske endog med humor. Hos Brorson er han som bekendt sjælens flammende elsker, der slutter hende i sit favntag. I DDS er sjælen ikke mere hunkøn, men blevet til en *den*, og så er mystikken reduceret til allegori.

Brorson er ellers for det meste så mundret moderne som ikke engang Ingemann. Han lader folk *løbe* på troens vej, men DDS (116) svækker til, at man bare *vandrer*. Han er det, der synger

> Guds riges evangelium
> er sødt som honningkage,

men dette sted er det åbenbart plat umuligt at bringe tilbage til vor tids DDS (347), der i stedet digter rim om *hjerte* og *smerte*. At den senere tale i samme salme om bier etc. bliver det rene non-

sens, når honningen mangler, rører ikke salmebogskommissioner. De bruger det, de kan af Brorson, og bagefter sætter de alligevel Brorsons navn nedenunder som alibi for, at de stadig bringer den sammenhængende ægte vare. Når Brorson om den store hvide flok siger, at *for tronen står de slagtefår*, får de kristne a la DDS lov til (efter et andet Brorsonsted) at for *tronen stå med kroner på* (661, med kakofonisk halvt indrim). Brorsons opbyggelige tale om børnetugt er i velfærdssamfundets navn fjernet fra DDS 666 (men bevaret i DDS 747).

Brorsons grelle utålmodighed og tempo synes at udgøre et problem. Når han siger *jeg vil herfra med ham til Himmerige*, dæmpes det (DDS 9o) til det adstadige *jeg går herfra*. Andetsteds lader man i senere versioner Brorson *vandre trøstig frem* (DDS 67); hans hektiske *nåde nåde nåde* erstattes med det traditionelle *nåde over nåde* (DDS 69), hvilket Malling rosende kalder en lille modernisering. Brorsons *frydedage* bliver gjort til *disse højtidsdage* (DDS 9o). Når man foretager forkortelser, går de ud over salmens mest begejstrede strofe som sket ved den eneste forkortelse i DDS 112, hvor man fjernede en strofe, hvor alle otte linjer begyndte med *O!* Malling fortæller i den forbindelse om en præst, der ved et husbesøg oplevede at en gammel kone fremhævede just denne strofe som sin yndlingsstrofe, hvilket undrede præsten, idet det var den, han med sin større poetiske forståelse (dix. Malling) mente at kunne undvære.

Når Gud hos Brorson Jesus *slagte lod*, gøres dette mere abstrakt til *ofre lod*, (DDS 657); helvede taler man heller ikke om, Brorsons

skal man sig fra synden vende
eller også evig brænde

ændres til

skal vi bort fra synden vige
eller aldrig se Guds rige

(DDS 47o), hvilket da er trist nok, men uden digterens flammer.

Pinligst er dog den viktorianske skamfuldhed, som salmebogskommissioner stadig nærer over for Brorsons mystiske erotik, hans tale om at skjule sig i Jesu sår og om sjælen som en feminin gestalt, der favnes af den ivrige frelser. Den erotiske mystik er kun betinget kristen og som sådan måske farlig. Men traditionelt tillader man f.eks. Grundtvig eller Jakob Knudsen alle former for ganske

gnosticistisk lysreligion for ikke at tale om værre former for folkereligion. Retoucheringerne hos Brorson skyldes næppe religiøse betænkeligheder, snarere god smag. Og den er altid af det småtskårne. Brorson lyder jo ikke som Oehlenschläger.

Altså af *Han skjuler mig med sine sår* bliver (med en rettelse af Grundtvig) *I kamp og strid han med mig står* (DDS 4o), *din åbne side* forsvinder aldeles (fra DDS 455), *i sin frelseres vunder at hvile* bliver *under korset sit fristed til hvile* (DDS 464), *du er mig altfor sød* bliver til *min frelser i hver nød* (DDS 48o), der næsten lyder af redningskorps.

Hos Brorson ender en salme *med kys og favnetag*, men i DDS ender den samme salme (581) *som det er Guds behag*. Det kan man gøre, men det er ikke Brorson. Det er ikke Brorson at sige *o hjertemilde Gud* (DDS 345) i stedet for *o hjertesøde Gud* og i samme salme at fjerne alt om disse *nådesbryster* for slet ikke at tale om *horens skidenhed*.

Thi sjælen finder ingen ro,
før hun udi den sande tro
sin frelser ser og favner

siger Brorson. Hvor har man kunnet nænne at aferotisere sjælen til en abstrakt *den* (som i slutningen af DDS 116)?

Det har man naturligvis som alt andet for ikke at forarge en af disse mine små, for trods alt at bruge Brorson i stedet for at kassere ham, for hos Brorson at pointere det, der er mere end tidsbetinget, netop er klassisk osv. Jeg kan sagtens selv finde på alle argumenterne.

Men meningen kan ikke være at blive hængende i det 19. århundredes nationalsmag til evig tid. Kingo og Brorson må tilbage med basuner og hellig brynde ikke for restaureringens og klassikernes skyld, men fordi dette er en alternativ kristen dansk litteraturtradition, der hidtil er blevet kvalt i repressiv tolerance. Hvis indremissionske bondekoner godt kan synge Brorson for fuld udblæsning, som han står i Hjemlandstoner, så er det ikke etisk-religiøse, men bornert-æstetiske hensyn, der får salmebogskommissioner til at dæmpe ham. Det er arven fra den københavnske litterære guldalder, det er den ugudelige tro på, at denne københavnske litterære guldalder har sat en både national og kristen norm til alle tider. Store ånder sprænger altid den gode smag. Det gjorde Jesus, og det har vore største digtere også gjort, måske fordi de forstod Ham. Gør dog ikke disse levende flammer til en abstrakt centralvarme.

5. regel: En salmebogskommission af i dag må huske, at kristendommen i Danmark er blevet noget, der ikke kan bringes på nogen enhedstone, men må defineres decentralt, ja individuelt, og at menigheden ikke skal behandles som almue, men er tilstrækkelig uddannet til at reagere tænksomt, hvis den konfronteres med kvalitet; hvis DDS skal fornyes, må fornyelsen derfor bestå i, at ikke alt indhold skal være for alle, men den enkelte tekst fra den enkelte epoke uden velmente redigeringer og borgerliggørelser får sin chance klos op ad uforenelige alternativer.

De små poetiske pipperier, der er udkommet og kalder sig salmer nu om dage, er næppe noget værd ved siden af de store klassikere. Det er ikke forfatternes skyld, for ingen er forpligtet ud over sine evner, og der udkommer vistnok overhovedet ikke lyrik eller bare litteratur i Europa i dag, der på en overbevisende måde rækker ud over det navlebeskuende og har et element af dialektisk utopi. Hele litteraturen er inde i en krise, den sungne litteratur i endnu højere grad, så hvorfor tænke på ny salmebog nu?

For at skabe debat? Det giver stakket varme at introducere noget nyt qua nyt, og bagefter er noget af helligheden, noget af prestigen gået af den kanoniske salmesamling, når folk opdager, at den ikke er så kanonisk endda, men kan skiftes ud som et resultat af politiske kompromis'er og kommissioners forsøg på at sætte det uudsigelige smukt i ramme.

Men skal der nedsættes en kommission i tider, hvor dette af flere grunde er skadeligt, skal den huske, at en salmebog skal sætte sig det høje mål at være den endelige og ikke på forhånd må indrømme, at den er foreløbig. Hvis den vil rumme det guddommelige, må den i det mindste komme dette i møde ved at respektere de store jordiske digtere i stedet for at rette rim og grammatiske endelser i dem, som om de var folkeskoleelever. En kommission må give det store en chance, engang for alle.

En kommission i dag må også huske, at vi har ikke nogen fællesnævner mere. Dette er naturligvis groft sagt. Vi har jo trosbekendelsen osv., vi har vor fælles nationale arv, Dronningen og meget andet. Eller har vi? Føler den enkelte kristne sig forpligtet over for hele sættet af formuleringer, begyndende med, at Jesus er enbåren, Maria var jomfru, Jesus nedfor til dødsriget, eksistensen af de helliges samfund - og vi kan blive ved. Kommissionen må i al fald på det helt andet plan huske, at ikke alle identificerer kristendommen med det, som guldalderen kaldte pænt dansk.

Man kunne derfor forestille sig en eksperimenterende salmebog med overvejende moderne tekster. Men dette er ulogisk i en tid,

hvor kollektiv sang ikke mere er så selvfølgelig som på Luthers tid og indtil 2. verdenskrig. Når man indførte salmesang, var det, fordi fællessang var en almindelig verdslig foreteelse. Man gjorde noget af det samme, som da man fastlagde nonners påklædning og valgte noget, der så lidt som muligt vakte opmærksomhed på gaden.

I dag vækker nonner opmærksomhed på gaden. I dag er det at synge i kollektiv for nedadgående, mindre nødvendigt, end dengang man ikke kunne få sit rytme- og dansebehov dækket af elektroniske medier. Salmesangen er altså ikke mere en del af den verdslige natur, men en del af den specielle kult, noget særligt og egentlig underligt.

Det skal man ikke skamme sig over, det eksotiske kan godt fascinere. Man må blot erindre, at så gør lidt underlig gammelmodig sprogbrug hverken fra eller til. Man skal ikke skamme sig over, at salmebogen ikke kan bringes på video. Man skal ikke konkurrere med tegneserierne. Man skal finde det kraftfulde fra mange tider og lade det få sin chance på dets egne betingelser. Vi har i Danmark klassiske salmedigtere af langt større vælde end noget andet mig bekendt sprog. Lad dem få lov.

Efterbemærkning: Litteraturhistorisk er de traditionelle kommissionsmanérer sådan set også interessante og følgelig historisk berettigede: At man frejdigt blander og klipper og klistrer og stoler på sin egen smag fører jo trods alt til en enhedstone, der kan bekræfte vedkommendes egen epoke og klasse i sin (illusionære) funktion som tidsløs (kristen) norm. Når det er store ånder, der således klipper julestads, standardeksempel Grundtvig, er resultatet jo heller ikke uden en vis overbevisende skønhed.

Men få ere udvalgte. Vi har her i Danmark en stor og dejlig tradition for, at næsten alle kan og tør skrive sange til familiens højtider. Vi har en forestilling om, at det, berømthederne går og laver, kunne vi sådan set allesammen gøre næsten lige så godt. Men salmebogskommissioner burde begribe, at det er altså også en illusion. Det synes de ikke er sjovt. Derfor vil disse mine bemærkninger vise sig forgæves. Men det er der jo så meget der er.

DE FOLKELIGE SALMEMELODIER FRA VARTOV

AF MAJA VENDELBO

Den kritik, som Grundtvig rettede mod Evangelisk-christelig Psalmebog, gjaldt ikke blot salmebogens indhold, men tillige salmernes funktion og brug i kirken i bredere forstand. Evangelisk-christelig Psalmebog og dens nye melodiapparat havde bevirket, at salmesangen i kirkerne efterhånden var ophørt. Det kristne liv og fællesskab, som kirken herved havde mistet, kunne først genskabes ved retablering af traditionen samt ved nye salmetekster og melodier.

I første bind af Sang-Værket fra 1837 gendigtede Grundtvig en række ældre danske salmer, der med lovsangspræget forstærkede kravet om en fuldtonende menighedssang. For Grundtvig var folkelighed og kristendom to uadskillelige størrelser, som supplerede og forstærkede hinanden. I ugetidsskriftet "Danskeren" definerede Grundtvig i 1848 i artiklen "Folkelighed og Kristendom" folkelighed som evnen til at tale sit folks sprog. I overensstemmelse hermed måtte man for at få menigheden til at synge indføre salmemelodier, som den enkelte i menigheden følte sig beslægtet med. Grundtvig uddelte fra julen 1845 sine salmer på trykte salmeblade ved gudstjenesten i Vartov Kirke. Beskrivelser af den vældige salmesang, der opstod i forbindelse hermed, bekræfter, at de nye melodier faldt i menighedens smag [1]. En undersøgelse af det melodiske materiale omkring salmemelodierne fra Vartov Kirke vanskeliggøres af, at ingen officiel melodisamling foreligger herfra før Rungs Tillæg 1857. Tidligere forskning omkring Vartovsangen har taget udgangspunkt i forordet til Berggreens salmesamling fra 1853 [2] og har på det grundlag sluttet, at man i Vartov sang salmer på verdslige, populære melodier. Forordet til salmesamlingen er en programerklæring for Berggreens syn på kirkesangen, og det er her, at udfaldene mod Vartovsangen sker i et forsøg på at befæste Berggreens egen position og linie. Væsentligt er for Berggreen, at melodier til kirkebrug skal være "kirkelige". Heroverfor stilles kun ét alternativ "de verdslige". Dobbelttydigheden i Berggreens forord opstår ved adskillelsen mellem verdslig og kirkelig sang samtidig med, at der i flæng

anvendes musikeksempler fra såvel vækkelsesbevægelsen som fra gudstjenesten i Vartov. En vis indforståethed er nødvendig for at kunne afgøre, hvorvidt det er de gudelige forsamlinger eller menigheden i Vartov, som kritikken er rettet imod. Side 9 i Berggreens forord er kritikken således påviselig møntet på Vartovmenigheden: "Der bruges ogsaa nogle nye, til religiøse Texter componerede Melodier, som: "Livsalig Paaskedag", "Tag det sorte Kors fra Graven", "Sin Vogn han gjør af Skyer blaae", hvilke man, uden Kjendskab til denne Forbindelse, maatte antage at høre til verdslige Sange. Den talentfulde Componist til disse har selv, baade i skriftlige og mundtlige Ytringer til mig, brudt Staven over dem som Kirkemelodier".

I Dansk Kirketidende fra 1854 har én af Grundtvigs nære venner, præsten Th. Fenger, bragt en anmeldelse af Berggreens salmesamling. Fenger dementerer heri, at et verdsligt populært melodiforlæg har været grundlæggende for salmesangen i Vartov [3]: "Jeg er en Lægbroder i Faget og kan vel have min Mening om Et og Andet til Musiken henhørende, men skal vel vogte mig for at gjøre den gjældende ligeoverfor og tvertimod Andre, naar det ikke skeer som en Art Nødværge eller til Selvforsvar. Herom kan der jo naturligviis i Almindelighed ikke være Talen for mit Vedkommende, hvor det gjælder verdslig Musik, men falder Talen paa den folkelige Kirkemusik, saaledes som man kunde tænke paa at see den omdannet og forandret hos os, da bliver Sagen strax derved forandret". Fenger skelner ikke som Berggreen udelukkende mellem "kirkeligt" og "verdsligt", men føjer en tredie kategori til, "folkelig kirkemusik" [4]: "Jeg mener den større Tilnærmelse af den gudelige og hvad jeg vil kalde, ikke just den verdslige, men den dybere menneskelige Retning i Musikken. Det er denne Tilnærmelse Mange, og til disses Tal hører ogsaa Udg. [Berggreen], have saa meget imod, og herom kunde visselig være Meget baade at skrive og sige, thi det beroer for en væsentlig Deel paa hvad man søger i Kirken: om man søger en Glemmen af sit daglige Liv og sin daglige Gjerning, og i alt Fald kun vil tage det med naar det har iført sig en stadselig og fiintbørstet Søndagsdragt, eller om man kun dristigt skal tage Livet som det er, med ind i Kirken, og med from Alvor, men tillige med venlig Anerkendelse, stræbe at opløfte og hellige det".

Når det efter Berggreens udgivelse af salmesamlingen fra 1853 kunne komme til en langvarig og bitter kirkesangsstrid [5] mellem Berggreen og de folk i kredsen omkring Vartovmenigheden, der engagerede sig i de nye salmemelodier, skyldtes det grundlæggende for-

skelle i parternes syn på begreberne "kirkelighed" og "folkelighed". Berggreen fastholder forestillingen om "det kirkelige" i ønsket om at højne dannelsen hos menigmand ved hjælp af kirkemusikken som kunst. Omvendt kan man for Fengers vedkommende sige, at han vil ophøje det almene og folkelige til kunst, idet folkeligheden er nødvendig for kristendommens trivsel. Berggreen og Fenger er således eksponenter for to modsatrettede tendenser indenfor datidens kulturbestræbelser.

En inddragelse af Jac. Chr. Lindbergs salmebog "Rosen-Kjæden" fra 1843 [6] vil vise, at Berggreens kritik af verdslige melodier meget vel kunne være rettet imod denne bog og praksis omkring den. I indledningen til salmesamlingen fra 1853 nævner Berggreen en række verdslige melodier, hvis anvendelse i kirkelig sammenhæng han tager afstand fra: "Her ved Havets aabne Bredder" - "Duftende Enge og kornrige Vange" - "Hold Lampen tændt, sy Tøfler, Sko" o.s.v. Disse melodiangivelser stammer fra Rosen-Kjæden og Berggreen har altså troet, at Lindberg med Rosen-Kjæden havde produceret en alternativ "verdslig" salmebog til brug ved gudstjenesten i Vartov.

Rosen-Kjæden har imidlertid næppe været tænkt som egentlig kirkesalmebog, men snarere som en forsamlingsbog. Dette synspunkt understøttes af Lindbergs forord til Rosen-Kjæden, idet han deri om samlingens anvendelse siger, at den kan bruges "naar Christne ved given Leilighed maatte ønske at synge med hverandre en Psalme eller aandelig Sang". Lindberg udtaler i forordet endvidere det ønske, at Rosen-Kjæden "maa *forberede* en Samling af Melodier til virkelig levende *Kirkebrug*.

Da Lindberg i 1831 udgav salmebogen "Zions Harpe", var melodiangivelserne traditionelle. Hans lille, men oversete sanghefte fra 185o "Julesange fundne i Almindingen paa Danersletten" rummer også kun traditionelle salmemelodier. Årsagen til at Lindberg med sin traditionelle musiksmag har valgt at udgive en salmebog med melodilån fra den verdslige, populære musik skal måske søges i den indflydelse, som baptismen på tidspunktet for Rosen-Kjædens udgivelse havde. I Karl Vinthers bog "Oplevelser fra menighedslivet" [7] beskrives baptistmenighedens salmer på lystige melodier, og Rosen-Kjæden kunne muligvis være en efterligning heraf, blot med en anderledes kristendomsforståelse som grundlag. Meget taler for, at Lindbergs stilmæssige sammenblanding i Rosen-Kjæden tager sigte på de gudelige forsamlinger, som foregik uden for kirken, ofte i private hjem, og ikke på menighedssangen i Vartov kirke. Men vigtigt

er det at pointere, at Lindberg i forordet giver udtryk for, at de verdslige, populære melodier er midlertidige løsninger i mangel af nye melodier til Grundtvigs Sang-Værk fra 1837.

I en artikel fra 195o behandler Arthur Arnholtz Grundtvigs forhold til salmemelodierne [8]. Arnholtz påstår, at Grundtvig i kraft af sin stilling som præst var vant til traditionelle salmemelodier, hvilket havde givet ham et kirkeligt konservativt syn på melodistoffet.

Herefter inddrager Arnholtz Berggreens forord fra 1853, hvorved det egentlige problem i artiklen opstår. På den ene side fremstilles Grundtvig som en tilhænger af de traditionelle salmemelodier, på den anden side skaber Berggreens famøse forord myten om de verdslige, populære salmemelodier fra Vartov. For at udglatte denne disharmoni forsøger Arnholtz at fratage Grundtvig ansvaret for den postulerede melodipraksis i Vartov [9]: "Over for vore traditionelle salmemelodier stod Grundtvig da personligt konservativt og over for anvendelsen af verdslige melodier moderat. Var hans syn end dunkelt, så havde han dog ligesom den indviedes takt. Hvor hans tilhængere imidlertid gik uden om ham eller videre end han, formåede han hverken at bremse eller vejlede dem. Hans dybe indsigt i salmernes væsen og funktion rakte ikke til deres melodier, og hans klarhed over kirkens historiske situation indbefattede ikke dens forhold til musikken".

Det er vigtigt at fastslå, at den forskning, der mener at kunne dokumentere de verdslige melodiers funktion i Vartov Kirke, kan føres tilbage til Berggreens forord fra 1853. Hvor Berggreens forord er blevet husket og læst af eftertiden, har man overset det samtidsvidnesbyrd af Th. Fenger, som i sin fremtrædelsesform er meget selvudslettende, hvorved man har mistet en kilde til kirkesangshistorien omkring midten af det 19. århundrede.

Kamma Wedin hævder i Dansk Kirkesangs Årsskrift 1965-66 på baggrund af sit speciale [1o], at Berggreens opregning af verdslige melodier i koralbogen fra 1853 næppe kan være hentet fra repertoiret i Vartov. Lignende overvejelser ligger til grund for en artikel i Organist-bladet januar 1982, hvor John Horsner på baggrund af Fengers anmeldelse fra 1854 forsøger at gøre op med myten omkring Vartovsangen [11]. Disse to bidrag understreger behovet for en revision af, hvad der hidtil er sagt og skrevet omkring Vartovsangen.

Mine egne undersøgelser af Vartovmenighedens melodirepertoire, som skal præsenteres i det følgende afsnit, bekræfter, at der ikke

har været tale om brug af verdslige, populære melodier i Vartov, ligesom melodirepertoiret tilsyneladende heller ikke var tilfældigt sammensat. Man havde også inden for den grundtvigske kreds en stilmæssig bevidsthed som baggrund for udvælgelsen af de folkelige salmemelodier.

Følgende om melodirepertoiret fra Vartov er blevet til på grundlag af to sæt håndskrevne melodioptegnelser.

Optegnelse nr. 1, som er lavet af Berggreen, har været offentliggjort i Dansk Kirkesangs Årsskrift 1965-66 som grundlag for Kamma Wedins undersøgelse af melodien til "Dejlig er den himmel blå". Kamma Wedin havde i forbindelse med sit speciale fået den originale Berggreen-optegnelse stillet til sin rådighed af musikforlægger Dan Fog. Den findes nu som kopi på Musikvidenskabeligt Institut, Århus Universitet, og er en fortegnelse over 32 melodier eller rettere kun 3o, idet to af melodierne er gengangere. Optegnelsen fra 1852 er formodentlig et forarbejde til Berggreens koralbog fra 1853.

Optegnelse nr. 2 er en melodisamling af R.C. Rasmussen "Musik til de Festsalmer, som bruges i Vartov Kirke 1852". Melodisamlingen, der ikke findes på Det kgl. Bibliotek i København, er bragt frem for dagens lys på Statsbiblioteket i Århus og har mig bekendt ikke tidligere været offentliggjort. Samlingen er med til at kaste nyt lys over melodierne fra Vartov, idet man allerede i 1852 kan møde melodierne i den firestemmige version, hvori Rung 1857 lader dem publicere . R.C. Rasmussen (182o-19o4) [12] var musiker af profession. Af hans dagbøger [13] fremgår det, at han har haft Berggreen til musikteori på konservatoriet i København og af og til vikarierede som organist for Berggreen i Trinitatis Kirke. Senere blev han organist i Slagelse, men bosatte sig tilsidst som musiklærer i København. R.C. Rasmussen var altså musikkyndig, hvilket giver samlingen en større værdi. Nedennævnte melodier er alle fra Berggreens og R.C. Rasmussens optegnelser anno 1852.

Disse to kilder benævnes fremover henholdsvis som opt.1 og opt.2.

Apostlene sad i Jerusalem.

Opt. 1 har anført den norske folkemelodi "Hr. Zinclar drog over salten hav". Mel. findes i "Norske Fjeldmelodier" ved L.M. Lindeman, 2det oplag, 1842.

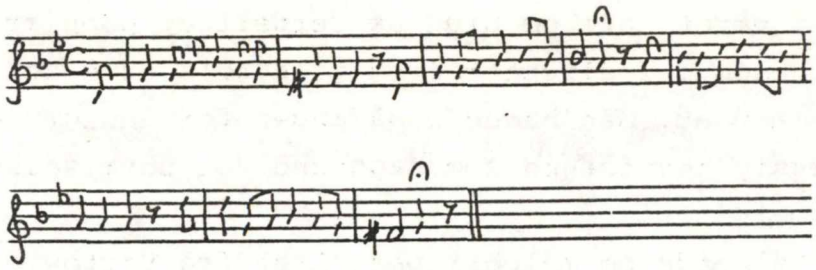

Christ stod op af døde

Begge optegnelser har anført melodi af Rung.

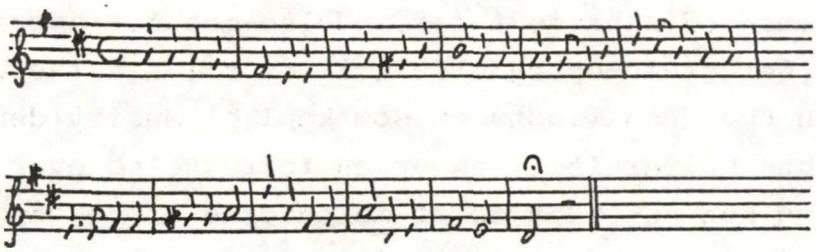

Dejlig er den himmel blå.

Opt. 1 har anført mel. af fhv. havnekontrollør Meidel, jvf. Kamma Wedins førnævnte artikel.

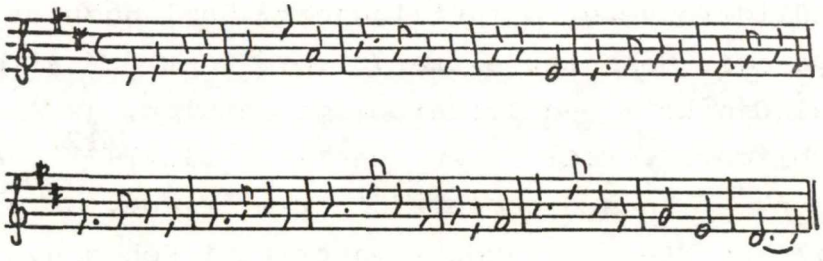

Den signede dag med fryd vi ser

Opt. 2 har anført mel. af Weyse.

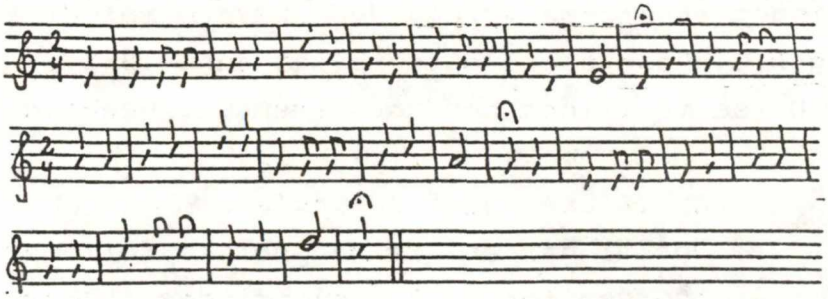

Der sad en svend i munkebur.

Opt. 1 har anført en mel. der kendes fra vækkelsessangen. Melodien er inden for det verdslige viserepertoire brugt til

tekster af Blicher, Grundtvig og Karsten Thomsen. Ifølge traditionen er komponisten en F. Andersen, som hidtil ikke har kunnet identificeres. Muligvis er han den lærer Andersen, som i 1889 udgav "Tostemmige sange til skolebrug".

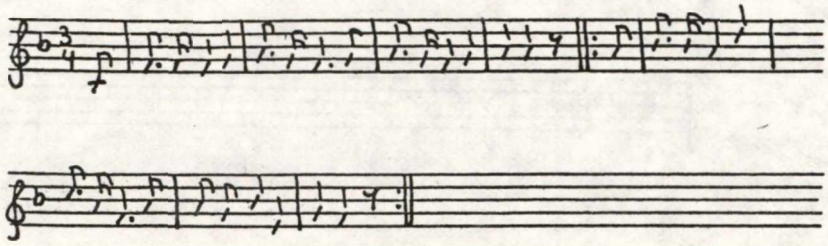

En sædemand gik ud at så.

Opt. 1 har anført en melodi, som har været anvendt i hele Europa inden for kirkesang og folkesang bl.a. under titlen "Jeg ved et evigt himmerig". Se f.eks. W. Wiora: "Europäischer Volksgesang" (Das Musikwerk bd. lV), Køln (efter 1952).

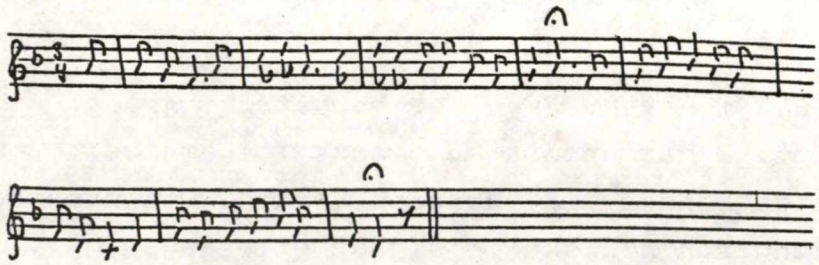

Et barn er født i Bethlehem.

Begge optegnelser har anført den folkemelodi, som er i brug til salmen endnu i dag.

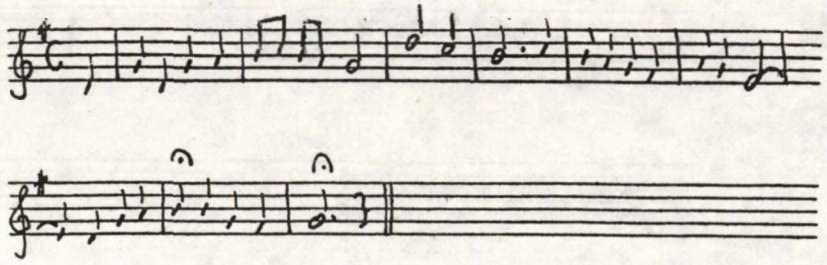

Giv mig Gud en salmetunge.

Opt. 1 har anført Lindemans melodi med henvisning til P. Hjort: "Gamle og nye salmer, udvalgte og lempede efter ti-

dens tarv til brug i skolen, hjemmet eller kirken", København 1843.

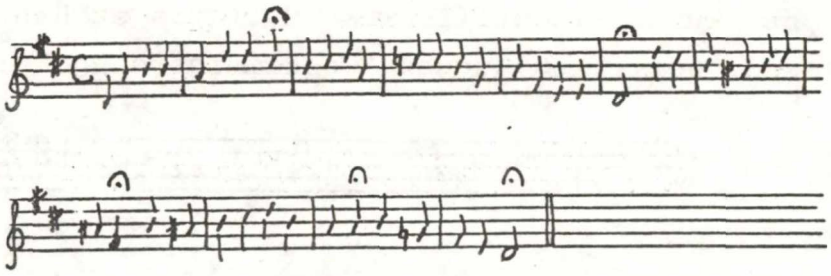

Glæden hun er født i dag.
Opt. 1 har anført melodien "Dies est Lætitiæ".

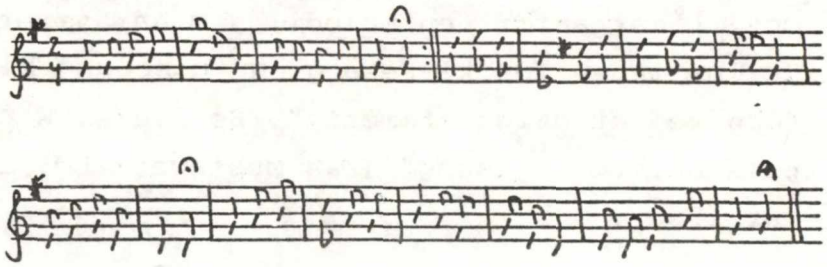

Guds menighed syng for vor skaber i løn.
Opt. 2 har anført en svensk folkemelodi, som i dansk tradition kendes fra "Harpens Kraft". Den svenske titel er "Och Jungfrun hon skulle sig åt ottesången gå". Jvf. "Svenska folkvisor, samlade av E.G. Geijer och A.A. Afzelius. Bd. 1 s. 13 (Uppsala 1957). Endvidere findes den i "Sveriges medeltida ballader". Utg. av Svenskt Visarkiv, Stockholm 1983, Bd. 1 s. 332.

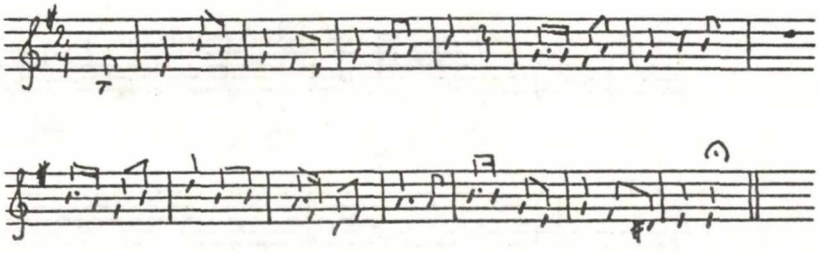

Her vil ties, her vil bies.
Opt. 1 har anført melodi fra Hjorts "Gamle og nye salmer .." s. 345, som er en forsamlingsmelodi.

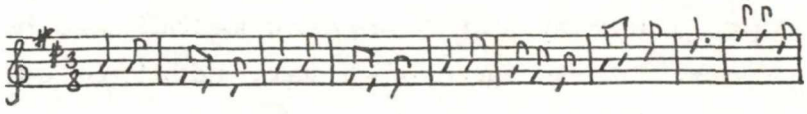

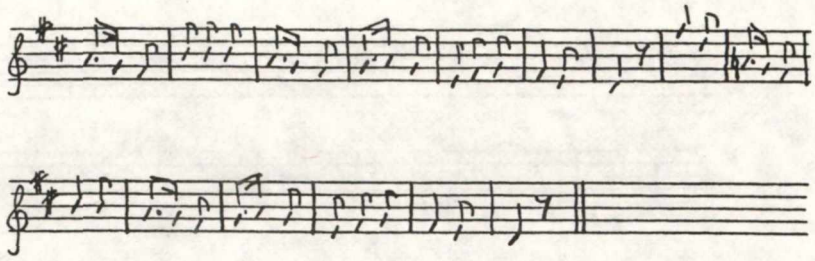

Hvor salig er den lille flok.

Opt. 1 henviser til Hjorts "Gamle og nye salmer..." s. 329. Salmen har været meget yndet i vækkelserne.

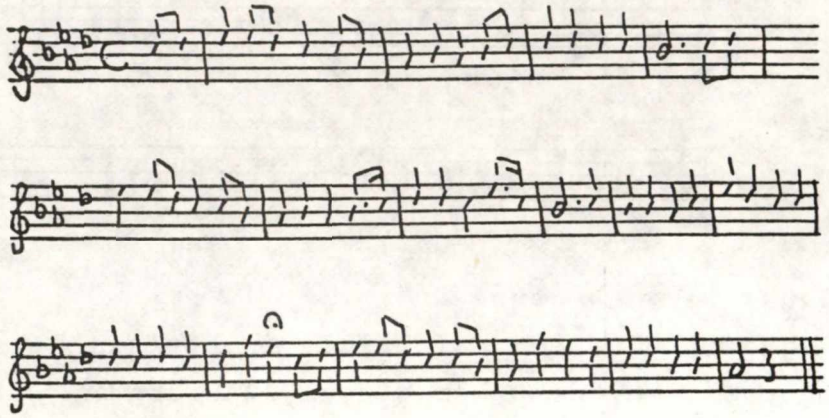

Julen har englelyd.

Begge optegnelser har anført melodi af Th. Fenger.

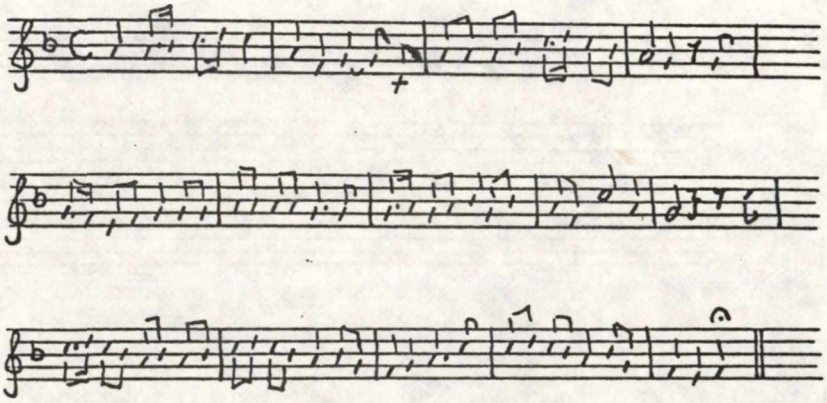

Kirken er som himmerige. (O Sanctissima)

Opt. 2 har anført en italiensk folkemelodi. Det kræver øvelse at tilpasse melodi og tekst. Grundtvig siger herom i et brev til P. Fenger d. 11/3 1843: Deres henvisning til "sanctissima" ved "Kirken er som himmerige", siger vel Theodor [Fenger] er ganske efterrettelig, men Bojsen kunde dog ikke synge den derefter, saa der maa dog nok giøres lidt forandring derved, ikke enhver falder paa" [14].

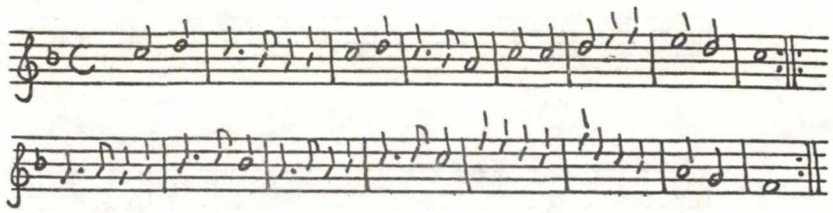

Livsalig påskedag.

Begge optegnelser har anført melodi af Rung.

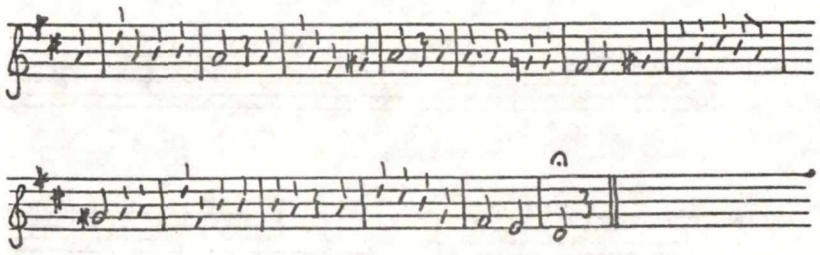

Lovet være du Herre Krist.

Begge optegnelser har anført folkevisen "Sven Vonved sidder i bure". Melodien kan findes i Abrahamson, Nyerup og Rahbek: Udvalgte Danske Viser fra Middelalderen, Kbh. 1813 Bd.IV s. XXII. Endvidere findes melodien i Danmarks gamle Folkeviser, Kbh. 1976 Bd. XI s. 13.

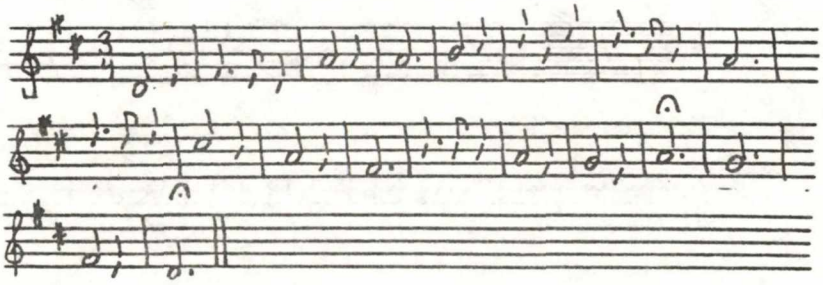

O Jesus søde Jesus dig.

Opt. 1 har anført en mel. af ukendt oprindelse, som umiddelbart har en del tilfælles med forsamlingssangen.

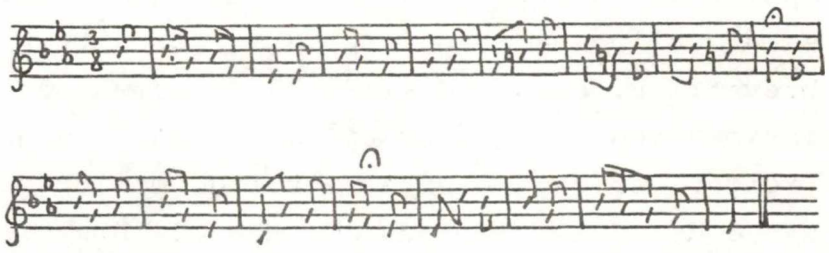

Rejs op dit hoved al kristenhed.

Opt. 1 har anført mel. af Cora Nyegaard, en musikamatør fra Lynge, som via Ferdinand Fenger kom i forbindelse med de grundtvigske kredse.

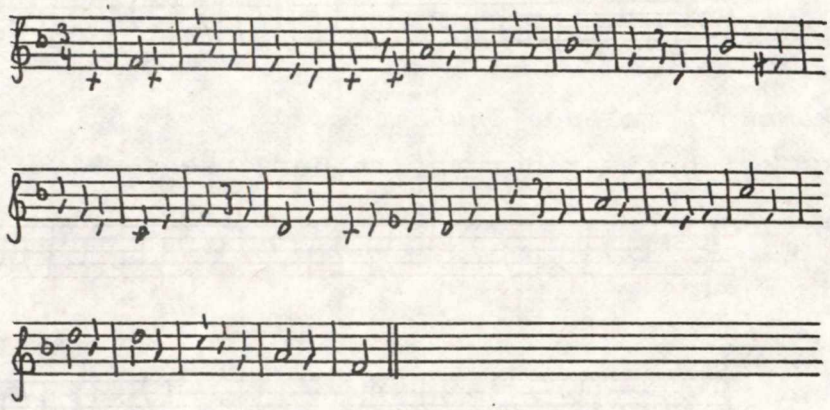

Sin vogn han gør af skyer blå.

Begge optegnelser har anført melodi af Rung.

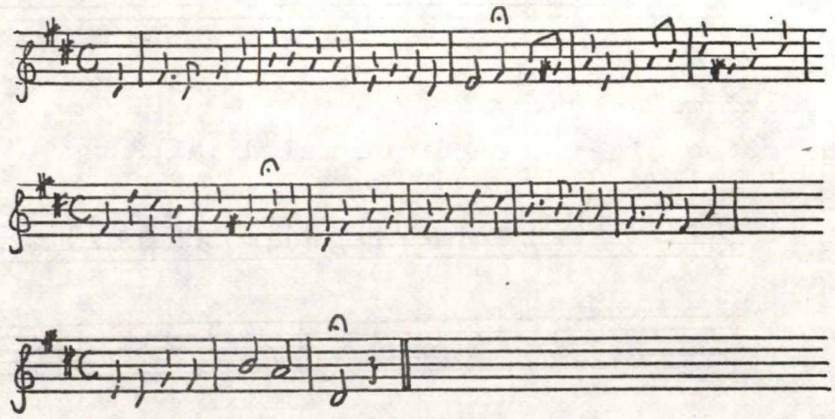

Tag det sorte kors fra graven.

Begge optegnelser har anført melodi af Rung.

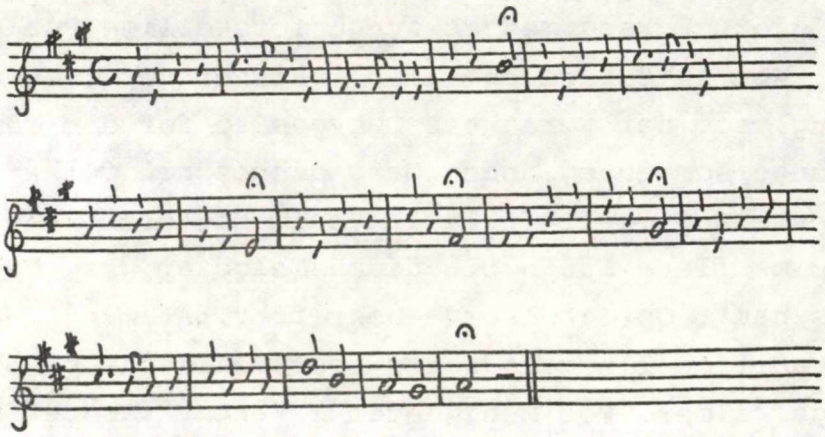

Var I ikke Galilæer. Opt. 1 har anført mel. af C.Balle, præst til Vesterbølle, Viborg Stift.

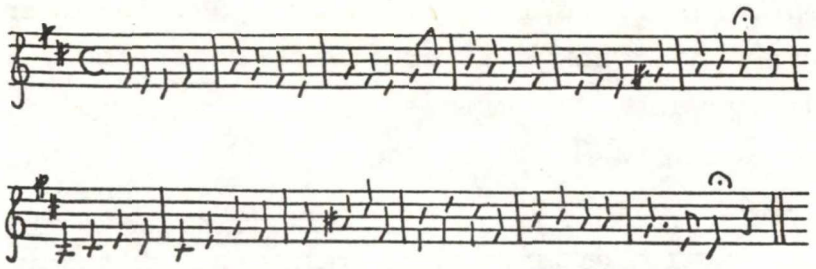

Velkommen igen Guds engle små.
Begge optegnelser har anført Berggreens melodi.

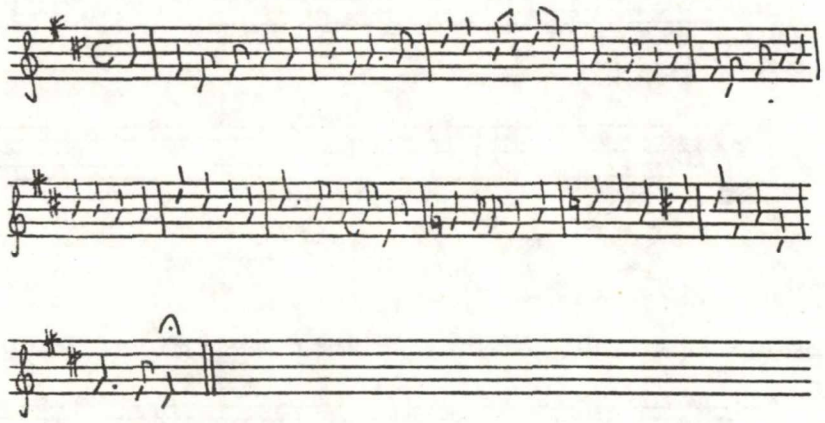

Vær velkommen Herrens år.
Begge optegnelser har anført melodi af Rung

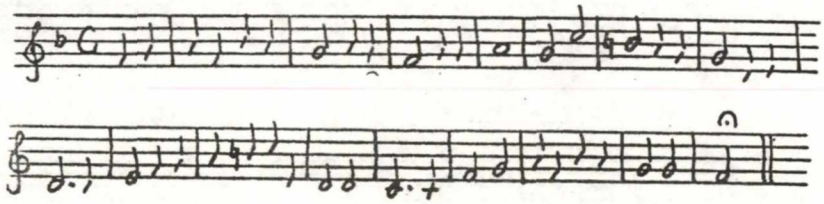

Th. Fenger skrev i den tidligere refererede anmeldelse fra 1854 [15]:"Grundtvigs Tilhørere have i Vartou Kirke allerede nu i adskillige Aar gjort Forsøg med at synge forskellige Psalmer paa saadanne Melodier, som ikke vare Choraler. Det har været en ukunstlet fuldtonig Sang, som har været til Opbyggelse for dem der toge Deel deri, glædet Mange som en og anden Gang droges hen for at overvære denne Gudstjeneste, og venlig tiltalt Psalmedigteren selv, saa at han skjænkede os flere Sange til disse Melodier, som havde fundet Gjenklang hos ham". Optegnelserne bekræfter, at man i Vartov Kirke indførte utraditionelle melodier i bestræbelserne på at kunne synge Grundtvigs salmer. For menigheden i Vartov var det nærliggende at indføre folkemelodierne i kirken, idet man i 184o'erne netop dyrke-

de folkevisen som "folkets" oprindelige kultur. Ved siden af folkemelodierne har man anvendt nye melodier, der var komponerede dels af musikamatører dels af mere professionelle komponister.

Det er karakteristisk for de optegnede melodier, at de har fjerdedelen som tællenode og ikke halvnoden, som ellers i kirken. Melodien til "En sædemand gik ud at så" er således hentet fra Weyses koralbog fra 1839, hvor den er noteret i allabreve takt. Det samme gælder Weyses melodi til "Den signede dag med fryd vi ser". I sin optegnelse fra Vartov har Berggreen om denne melodi tilføjet: De Vartouske Folkesangere have troet at gjøre den mere folkelig ved at omskrive den i 2/4 takt. Sagen er den, De behøve kun en lille Maalestok for deres Andagt, da De ere Himlen meget nærmere, end vi andre, som maa synge i 2/2 takt". I en føljeton fra 1861 fortæller Erik Bøgh [16], hvordan han juleaften hørte en familie synge kæmpeviser, Brorsonske salmer og Vartovsgallopader. Udtrykket Vartovsgallopader peger umiddelbart i retningen af den verdslige populære musik, men med betoningen lagt på *gallopader* bliver udtrykket en rytmisk karakteriserende betegnelse for en musik i 2/4 takt.

Det var ikke blot i notationspraksis, men også i valg i sangtempo, at Vartov blev banebrydende. R.C. Rasmussens melodioptegnelse har ved samtlige melodier anført tempobetegnelser, der kan give en formodning om, hvilket sangtempo man anvendte i Vartov:

Guds menighed syng for vor Skaber i løn (Andantino)
Et barn er født i Bethlehem (Andante)
Lovet være du Herre Krist (con moto)
Julen har englelyd (Andantino)
Christ stod op af døde (Moderato)
Livsalig påskedag (Moderato)
Tag det sorte kors fra graven (Con moto)
Sin vogn gør han af skyer blå (Andante)
Den signede dag med fryd vi ser (Andante)
Vær velkommen Herrens år (Andante)
Den yndigste rose (Allegretto)
Velkommen igen Guds engle små (Allegretto)
O Sanctissima (Andante)

Tempobetegnelserne angiver, hvad man i dag vil benævne et rimeligt sangtempo. På en metronom ligger disse tempi alle inden for 76-12o. Reaktionen, som den nye sang i Vartov affødte, skal altså ses i relation til de mange fermater i de gamle koraler - Carl Thrane skildrer Vartovsangen som "en opdæmmet flod, der gennembrød de hæmmede volde" jvf. Ceciliaforeningen og dens stifter s. 121.

Salmerepertoiret i Vartov Kirke tilstræbte at være folkeligt - ikke som mange har antaget i betydningen populært, men derimod i overensstemmelse med Grundtvigs definition af folkelighedsbegrebet, hvor folkelighed er evnen til at tale sit folks sprog. Gennem den

ændrede notationspraksis og et hurtigere sangtempo, gennem nye melodier og gennem lån fra folkesangen nedbrød man i Vartov skrankerne mellem den kirkelige og verdslige musik. En sådan alliance mellem verdslig og kirkelig musik kendes fra den lutherske kirkemusik i tiden før 1600-tallet.

Rung som redaktør af melodierne fra Vartov.

Den første trykte melodisamling til Vartov Kirke er Rungs tillæg til Weyses Koralbog fra 1857. I forordet gør Rung rede for sit sigte. Det er de selvsamme betragtninger, som Berggreen fremførte i 1853 under påvirkning af den romantiske Lied, at melodi og tekst skal udgøre en helhed. Når Rung således taler om, at tonen i ordene og tonen i melodierne ikke altid fuldstændig smelter sammen i melodisamlingen, går kritikken af Vartovmelodierne ikke på modsætningen mellem kirkeligt og verdsligt, men på, hvorvidt de enkelte salmemelodier indeholder det hos romantikkens komponister så dominerende romancepræg. Rungs salmemelodier er i forlængelse heraf ofte anvendt som eksempler på, hvad der er blevet kaldt "kirkelige romancer". Grundlaget for den nye salmesang skal ifølge Rung være folkemelodierne, som derefter skal rettes til ud fra et kunstmusikalsk standpunkt, idet det kun er den professionelle komponist, der kan lave den kunstneriske bearbejdelse, som en tekstlig-musikalsk énhed vil kræve.

I Rungs Tillæg fra 1857 mødes forskellige melodier, dels med rod i en folkemusikalsk tradition, dels professionelle, kunstmusikalske bidrag. For at klarlægge, hvorvidt Rung forholder sig neutralt til det overleverede musikalske materiale, eller om hans kunstmusikalske stilbevidsthed har givet melodierne en mere regulær og regelmæssig form, har jeg sammenlignet de håndskrevne optegnelser af Berggreens og R.C. Rasmussen fra 1852 med den form, hvori de samme melodier optræder i Rungs Tillæg.

Det mest markante er notationspraksisen i de enkelte salmemelodier, idet Rung i sine egne nye melodier fraviger traditionen fra Weyses koralbog (1839) ved at gå fra allabreve til fjerdedele som tælleénhed.

Da undersøgelsen ikke viser store melodiske afvigelser, må "den megen tid og flid", som Rung ifølge sit forord har brugt, ligge i orgeludsættelserne af de enkelte salmemelodier. Dette bekræftes af R.C. Rasmussens optegnelser, der har "Julen har englelyd" i en ganske anden udsættelse end Rungs harmonisering 1857. Melodien er hos R.C. Rasmussen domineret af den rene kvint som gennemgående orgelpunkt, hvilket giver udsættelsen en sækkepibeagtig karakter.

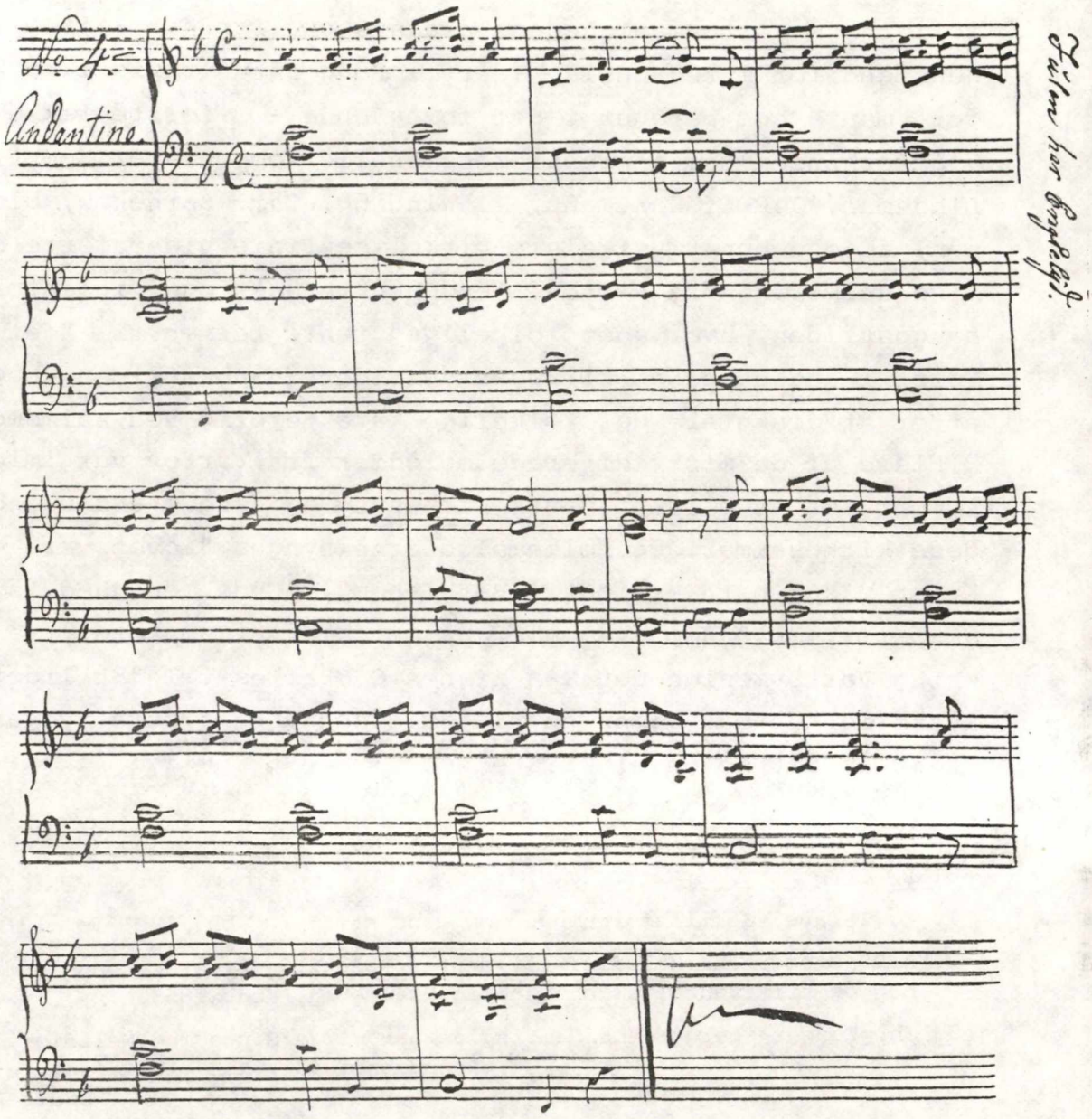

Rung giver med sit Tillæg et modificeret billede af den salmesang, der oprindelig skabtes i Vartov Kirke. Den professionelle komponists endelige udformning af melodier og udsættelser blev et skridt hen imod en kunstmusikalsk-æstetisk prægning af melodirepertoiret.

Det "folkelige" ideal, som foresvævede de i musikalsk henseende læge forkæmpere i kredsen (eksemplificeret af Th. Fenger), fik over for denne autoritet svært ved at hævde sig. I lighed med den verdslige grundtvigske sang, "den folkelige sang", som efterhånden kanaliseredes ud via højskolen, og samtidens udgivelser af indsamlede folkemelodier, prægedes de "folkelige" træk i Vartovsangen af tidens kunstmusikalske smag. Hermed havde også den grundtvigske menighedssang fået et "respektabelt" ansigt udadtil. Hvad der oprin-

deligt lå i Vartovmenighedens praksis var fortsat - frem til i dag - genstand for mytedannelse (det er Rung naturligvis ikke ansvarlig for, men - som påpeget i det foregående - i første række Berggreen).

Efterhånden som flere professionelle komponister kom til: L.M. Lindeman, J.P.E. Hartmann, A. Winding, Chr. Barnekow, blev tendensen, at den kunstmusikalske-kirkelige linie videreførte den folkelige salmesang fra Vartov. Vendepunktet ses også indenfor kirkesangsstriden, hvor "det folkelige" tabte terræn til "det kirkelige". Først i anden del af kirkesangsstriden, Laub-striden, begyndte man atter at diskutere det folkelige karakterpræg ved salmemelodierne.

Flere af de miskrediterede melodier fra Vartov var imidlertid kommet for at blive i dansk kirkesang og synges endnu i dag som yndede kirkesalmer. På folkemelodierne synges "Lovet være du, Jesus Krist", "Et barn er født i Bethlehem", "Guds menighed, syng for vor Skaber i løn!" Som eksempler på melodier af amatører fra kredsen omkring Vartovmenigheden kan nævnes C. Balles til "Et lidet barn så lysteligt", "Det kimer nu til julefest", samt Cora Nyegaards til "Rejs op dit hoved al kristenhed".

NOTER

1. C. Thrane: Ceciliaforeningen og dens stifter, Kbh. 19o1, s. 121.
2. A.P. Berggreen: Melodier til den af Roeskilde-Præsteconvent udgivne Psalmebog og til Evangelisk-christelig Psalmebog, Kbh. 1853.
3. Th. Fenger: Berggreens Samling af aandelige Sange med Melodier, Dansk Kirketidende nr. 436, Kbh. 1854, spalte 83
4. ibidem spalte 91
5. C. Thrane, s. 121 ff.
6. Jac. Chr. Lindberg: Rosen-Kjæden, Kbh. 1843.
7. K.H.N. Vinther: Oplevelser fra menighedslivet, Kbh. 1895, s. 14.
8. A. Arnholtz: Vers og Sang, Kbh. 1971, s. 23 ff.
9. A. Arnholtz: s. 25.
10. K. Wedin: "Berggreen som koralbogsudgiver". Utrykt speciale ved Københavns universitet, 1965.
11. J.W. Horsner: "Anmeldelse af Dansk Kirkesangs Årsskrift 1979-8o". Organistbladet, januar 1982, s. 25.
12. Dansk biografisk leksikon, Kbh. 194o.
13. R.C. Rasmussen: Levnedsskildringer, Statsbiblioteket Århus, håndskriftsamling nr. 28 + 29.
14. A. Arnholtz: Vers og Sang, Kbh. 1971, s. 23.
15. Th. Fenger: Berggreens Samling af aandelige Sange med Melodier, Dansk Kirketidende nr. 436, Kbh. 1854 spalte 88 ff.
16. A. Arnholtz: Vers og Sang, Kbh. 1971, s. 27.

OM ARVEN FRA VARTOV OG DENS FORVALTNING

VED JOHN WEDELL HORSNER

Som medansvarlig for - eller medskyldig i, som nogle måske ville udtrykke det - udgivelsen af den efterhånden ret omtalte samling, "69 melodier til Grundtvig-salmer..", vil jeg gerne bede om plads i HM til nogle betragtninger i anledning af Ea og Erik Dals anmeldelse af Henrik Fibiger Nørfelts bog, "En ny Sang i Danas Mund", og Jens Peter Larsens artikel om "Hymnologiske Meddelelser, kirkemusikken og Vartov-sangen" i bladets sidste nummer.

Noget tyder på, at det er nødvendigt først at fremhæve, at "69 melodier" er en ganske selvstændig udgivelse, hvis formål fremgår af dens forord. Henrik Fibiger Nørfelts bog lærte jeg først at kende, da den forelå trykt i november 1983. Jeg kan i mangt og meget tilslutte mig de deri fremsatte synspunkter, i andre tilfælde deler jeg dem ikke, men under alle omstændigheder er det problemer med relation til "69 melodier", jeg i det følgende vil beskæftige mig med.

"69 melodier" blev anmeldt af Henrik Glahn i Dansk Kirkemusiker Tidende, december 1983, og til denne anmeldelse henviser både Ea og Erik Dal (E&ED) og Jens Peter Larsen (JPL), men uden at gøre opmærksom på den på visse punkter uddybende meningsudvexling, der fandt sted i de efterfølgende numre af bladet, og som i øvrigt, i hvert fald efter min opfattelse, var holdt i en ret venlig tone, der, som JPL bemærker, er sjælden i salmemelodi-debatten.

Glahn påviste i sin anmeldelse, at kun et mindretal af melodierne i "69 melodier" stammede fra Grundtvigs levetid og kunne være anvendt ved hans gudstjenester i Vartov kirke, og JPL finder det åbenbart også af betydning at fastslå, "at kun ca. 11% af de melodier, der her lægges frem for at supplere DDK's Grundtvig-melodier, hører hjemme i den autentiske vartov-sang i Grundtvigs tid". "Den autentiske Vartov-sang" eller, som den andetsteds hos JPL benævnes, den "ægte" Vartov-sang, som betegnelse for Vartov-sangen indtil Grundtvigs død i 1872, nyder muligvis forret, hvis man anlægger et personlighedsorienteret (in casu Grundtvig) synspunkt; men heraf følger, at man må kalde Vartov-menighedens sang i de følgende år-

tier (under præsterne Brandt og Hoff) for "uægte", hvilket forekommer mig uacceptabelt. I hvert fald har det jo ikke været meningen med "69 melodier" at præsentere melodier, der blev sunget i Vartov kirke i perioden 1845-72, hvilket, om ikke andet, fremgår af optagelsen af et par Carl Nielsen-melodier. Hvorfor så dvæle ved dette spørgsmål?

Det er naturligvis korrekt, som JPL anfører, at "det er Barnekow, ikke, som hos Grundtvig, Rung og Lindeman, der giver tonen an" i "69 melodier", men jeg kan ikke se, at selve tonen bliver ringere af den grund, snarere tværtimod. Barnekow var vistnok ikke nogen ringere komponist end Rung eller Lindeman. Hvorvidt han var "efter-Grundtvigst" er i forbindelse med "69 melodier" ligegyldigt, men det var han vel egentlig ikke. I hvert fald er det misvisende, når JPL i sin opstilling over det, han kalder "Vartov-sangen i egentlig forstand", benævner J.P.E. Hartmann som en "central" komponist og Barnekow som en "efterfølger", eftersom Barnekow allerede havde leveret adskillige melodier til Grundtvig-salmer ("Morgenstund har guld i mund" 1856, "Op til Guds hus vi gå" 1857, "Du, som går ud fra den levende Gud" 1858, "Kom, Gud Helligånd, kom brat 1859", "Kærligheds og sandheds Ånd" 1859), inden Hartmann fremkom med sine første Grundtvig-melodier i 1860. Begge komponister fortsatte jo i øvrigt deres melodiproduktion til berigelse af repertoiret i den "uægte" Vartov-sang efter 1872. -

Hvad jeg endvidere har vanskeligt ved at begribe, er den beklagelse, E&ED samstemmende med Glahn og JPL fremfører over at "69 melodier" har bragt et større antal melodier, som "påfaldende ofte mangler allerede hos Bielefeldt, og som selv de ældre kirkegængere normalt aldrig har hørt, eftersom melodierne kun har haft et i tid og sted snævert liv i småsamlinger eller skinliv i MM" (= Menighedens Melodier 1914). Musikforskere må da kunne se en slags mening i at fremdrage ældre sager, i dette tilfælde dansk melodistof, som er blevet til med særligt henblik på Grundtvig-salmer, især når man betænker, hvorledes laubianerne i deres rastløse søgen efter fornyelse (eller forældelse) i melodirepertoiret har importeret den ene tyske melodi efter den anden, blot under hensyntagen til overensstemmelse i versemålet (ikke at forvexle med betoningsforholdene). Det er snarest sådanne melodier og de i DDK alt for rigeligt optagne Laub-melodier, der er ansvarlige for det, E&ED kalder "bredden/splittelsen i repertoiret", og det forekommer mig at være en stillen sagen på hovedet, når de frabeder sig genindførelsen af ældre melodier

under henvisning til, at noget sådant vil øge denne bredde/splittelse.

Når jeg drister mig til at skrive *genindførelsen*, er det fordi den altovervejende del af melodierne i "69 melodier" tidligere har været trykt i almindeligt tilgængelige større og mindre melodisamlinger. At mange af dem ikke forefandtes i Bielefeldts koralbog kan ikke tages som noget ubedrageligt tegn på, at de kun skulle have haft et "i tid og sted snævert liv". E&ED tillægger her Bielefeldts koralbog en betydning som historisk dokument, som den ikke kan leve op til; den synes hovedsagelig at være et resultat af Bielefeldts personlige melodiudvælgelse. En udtalelse af J.H. Nebelong i Medlemsblad for Dansk Organist- og Kantorforening, november 1911, tyder på, at det har stået sløjt til med den "Hjælp fra særlig Sagkyndige paa dette Omraade", Bielefeldt i sit forord påstår at have modtaget. Nebelong skriver, efter at have erfaret, at der fra landets biskoppers side ville blive søgt udarbejdet en melodibog: "Jeg hilste i Grunden dette Forlydende med Glæde. Vi trænger til bedre Forhold, i Særdeleshed efter at man i Bielefeldts Samling har faaet et saa sørgeligt Hastværksarbejde. Meningen med denne Bog var vistnok tillige at overflødiggøre Berggreens og Barnekows Samlinger. Man skal imidlertid ikke forhaste sig med denne Sag; dertil er den for vigtig. Prof. Bielefeldt sendte Prof. Malling og mig et Hefte med Begyndelsen af Bogen, og bad os hver især vedføje vore Udsættelser, og paa den Maade være Medarbejdere. Der var imidlertid straks adskilligt, som jeg ikke kunde tiltræde, hvorfor jeg foreslog Bielefeldt en mundtlig Drøftelse. Jeg hørte ikke fra ham, før han med nogle elskværdige Ord sendte mig hele den trykte Bog..... Bielefeldt bad afdøde Prof. Amberg om en Udtalelse, men denne skrev tilbage, at han beklagede ikke at kunne yde ham den attraaede Hjælp. Her kunde jeg give flere interessante Oplysninger, men skal dog undlade det. Bielefeldts Samling er og vedbliver, trods sine mange "oplag", at være meget lidt anset."

Årsagen til, at biskopperne tog initiativet til at foranstalte en melodisamling udgivet, var netop Bielefeldts koralbogs repertoiremæssige utilstrækkelighed; den afspejlede ikke på rimelig måde melodibrugen rundt omkring i landets kirker. Resultatet blev den meget omfattende samling, "Menighedens Melodier" (1914), eller "Menighedens Skrammellegeplads" som E&ED så flatterende kalder den (muligvis en prøve på den "konstruktive og frugtbare" tænkemåde, de mener man bør lægge for dagen?). MM blev til efter en Galluplignende

undersøgelse af melodibrugen i landets menigheder med udsendelse af spørgeskemaer til præsterne, og "det viste sig saaledes, at saa godt som alle Melodierne i Berggreens, Barnekows og Rungs Samlinger blev benyttet rundt omkring i Landet, saa at det altsaa ikke forholder sig, som mange vist antager, at adskilligt i disse Samlinger er ude af Brug" (af forordet).

At betegne en melodis liv i MM som "skinliv" er en fejltagelse, idet kriteriet for dens optagelse i MM netop var, at den havde et virkeligt liv, uagtet at det ikke fremgår, hvor udbredte de enkelte melodier var. For os i dag at se forholder det sig måske nok med MM ligesom med 5-binds-udgaven af Danmarks Melodibog, den medtager revl og krat, men at betegne dens indhold under ét som "skrammel" er en overfladiskhed, der ikke er E&ED værdig, selv i en anmeldelse, der er holdt i en afslappet tone.

Under alle omstændigheder er spørgsmålet om de romantiske melodiers udbredelse langt mere kompliceret end såvel E&ED som JPL og H. Glahn giver udtryk for, og derfor kommer deres udtalelse om hurtigt glemte eller "aldrig virkelig indførte" melodier til at fremstå som noget i retning af antagelser eller postulater. Selv melodier, der aldrig har stået i nogen "officiel" koralbog, som f.eks. Nebelongs "Nu falmer skoven trindt om land" - som Erik Dal har et foragtblandet kærlighedsforhold til - og Lars Nielsens "Se, nu stiger solen", er jo endnu i brug vidt omkring.

En anden side af "69 melodier", som JPL har ydet en vis omtale, er dens grundlæggende idé: at bringe melodierne i komponisternes egen harmonisering, i modsætning til, hvad der ofte er tilfældet i DDK. Dette er naturligvis i sig selv en kritik af DDK, som JPL imødegår ved at skrive, at "ved visse af romancerne har DDK's udsættelser ændret stærkere ved de "romantiske" harmoniseringer, end man under vore dages ny-romantiske bølge synes om". For det første synes jeg, betegnelsen "romancer" (endda uden anførselstegn) er udtryk for begrebsforvirring, nemlig en sammenblanding af begreberne "sang" og "romance", men det vil jeg her lade ligge. Hvad jeg vil anholde er, at JPL affejer det hele som en gang-nyromantik. Andetsteds taler han om "et modebestemt sværmeri for melodier fra den for tiden mondæne sin de siècle-periode" og E&ED taler om "nostalgi" og "subjektivisme". Ihukommende de pågældendes på andre områder iøjnefaldende sans for autenticitet eller bare stilistisk sammenhæng i et værk, selv et måske beskedens værk som en salmemelodi, fatter jeg ikke, at de i dag kan gå ind for de stilforvrængende og

kunstnerisk opsplittende omharmoniseringer, der er foretaget i DDK i forbindelse med en lang række melodier, både fra forrige århundrede og fra tidligere perioder. For mig har det intet som helst at gøre med nostalgi eller modebestemt sværmeri for det ene eller det andet, det er simpelthen et spørgsmål om musikermæssig hæderlighed og respekt for satsernes kunstneriske helhed, uanset hvordan det så rent juridisk måtte forholde sig med disse ændringer. Med hensyn til melodierne tilbage til Zincks koralbog (1801) er der jo ikke nogen praktisk betonet grund til at ændre harmoniseringerne, og ændringerne i DDK kan derfor kun forstås som dikteret af udgivernes personlige smag og behag. JPL anfører, at "man kan vel opfatte ændringerne nærmest som en vis mildnelse af den meget store stilforskel, der kan komme, hvis udsættelser med udprægede harmoniske effektvirkninger stilles over for klassiske udsættelser i det 16. og 17. århundredes stil". Det er der måske nogle der kan, *men*: man forestille sig det samme synspunkt gjort gældende i forbindelse med salmebogens texter, så ender vi jo præcis der, hvor Evangelisk-kristelig Psalmebog befandt sig. Endvidere er JPL med sin udtalelse gerådet i en bemærkelsesværdig selvmodsigelse, idet der i det af ham og M. Wöldike signerede forord til DDK (trykt i 1. såvel som 2. udg., hhv. 1954 og 1973) udtrykkelig står: "Vi [udgiverne] har set som vor opgave, i højere grad end det er forsøgt i tidligere danske koralbøger, at lade de enkelte melodier få en udsættelse, der svarer til deres stil". Denne hensigt er god nok (omend den kun delvis er efterlevet), men den rimer meget dårligt med, hvad JPL nu giver udtryk for.

For mig har det været ganske skuffende at erfare, hvordan så respektable forskere og hymnologer som Ea og Erik Dal og J.P. Larsen behandler hele spørgsmålet om forrige århundredes salmemelodiers stilling i dag. Den af de to førstnævnte forkætrede subjektivisme fejrer den ene triumf efter den anden i deres anmeldelse, og den sidstnævnte affærdiger sagen som et modelune, d.v.s. noget ganske useriøst, en ubekvem fix idé fra ungdommeligt hold, "musikerbetonet veteran-melodi-dyrkelse" etc. Naturligvis skal der da ikke ske nogen "kanonisering af romancerne", som JPL udtrykker det, lige så lidt som af stilistisk anderledes beskafne melodier. Kirkens sangtradition grunder sig sikkert hos os i ikke ringe grad på lutherske, mest tyske, melodier fra 16.-17. årh., og der er næppe nogen fare for, at disse melodier glider ud af repertoiret, så længe de dertil hørende salmer findes i salmebogen. Men med den grundtvig-

ske kirkesang kom en anden, særlig dansk tone ind i kirkesangen, som vel også efterhånden kan betegnes som tradition, så sandt som den, trods alle afvænningsforsøg, har holdt sig i stærk og levende brug indtil i dag. Melodier som "Blomstre som en rosengård" (Hartmann), "O kristelighed" (Lindeman, norsk, men i denne sammenhæng så dansk som nogen), "Vær velkommen, Herrens år" (Berggreen) og "I al sin glans nu stråler solen" (Rung) er for en dansk menighed lige så "tidløse og slidstærke kernemelodier" som de ældre lutherske melodier.

Det skulle gerne være muligt at udgive melodier, kendte som ukendte, fra forrige århundrede uden at blive stemplet som sværmer eller nostalgiker eller det, der er værre; ellers er der hverken saglighed eller åbenhed nok inden for danske hymnologiske kredse. Ligeledes må der være plads for en kritisk vurdering af nutidens danske kirkesang, herunder alt, hvad der vedrører Den danske Koralbog. Uden en mere fordomsfri indstilling til begrebet kirkesang end den, der indtil nu har gjort sig gældende, tror jeg ikke vi når frem til det interessante og vel efterhånden påtrængende spørgsmål: Hvor findes fornyelsen, hvis den overhovedet findes?

BEMÆRKNINGER TIL JENS PETER LARSEN: HYMNOLOGISKE MEDDELELSER, KIRKEMUSIKKEN OG VARTOV-SANGEN.

VED HENRIK FIBIGER NØRFELT

I sit indlæg i HM 1984 s. 65-95 stiller Jens Peter Larsen (JPL) så alvorlige spørgsmålstegn ved visse sider af min behandling af den grundtvigske salmesangstradition, at jeg føler mig tilskyndet til at replicere.

Hvis man vil vide noget om Ingmar Bergmans filmkunst, må man se hans film og læse, hvad han har skrevet om sit arbejde. Det er der ikke noget mærkeligt i. Vil man vide noget om Grundtvigs salme- og salmesangsbegreb, er det lige så indlysende, at man dykker ned i

hans artikler, anmeldelser m.v. og hans salmebogsarbejde: Festsalmer. Men Grundtvig må udgøre en undtagelse, for han har ganske overordentlig vanskeligt ved at blive bedømt på egne præmisser. Almindeligvis har man ondt ved at tage ham for pålydende, han skal som oftest undskyldes, forklares, ja endog undsiges (han var jo umusikalsk!). Men han kan imidlertid klare sig uden vidtløftige fortolkninger. JPL skriver meget om Grundtvig *og Laub*, som om der var tale om et samarbejde mellem de to. Og helst skal vi bringes til at tro, at Grundtvigs største frustration - som han dog desværre ikke var sig bevidst - var, at Th. Laub ikke stod ved siden af ham og kunne ordne den musikalske side af Festsalmer. Dette syn på Grundtvig og datidens kirkemusikalske situation lancerede Laub i sin bog "Musik og kirke", og Laubs disciple har gjort, hvad de formåede for at give Laub den plads, han så inderligt ønskede sig: Ved Grundtvigs side. Dette efterhånden noget befamlede glansbillede af poeten og komponisten har det naturligvis i forbindelse med en undersøgelse af melodierne til Grundtvigs a-salmer været nødvendigt at tage nærmere i eftersyn. Jeg har ikke følt, at jeg kunne vige uden om forsøget på (på mine betingelser) at beskrive forholdet mellem Grundtvigs og Laubs historie- og traditionsopfattelse. Jeg mener, at der i højere grad er tale om uoverensstemmelse end overensstemmelse. Det virker, som om JPL enten ikke har læst bogens indledning eller den del af den, som beskæftiger sig med emnet (især s. 11f og 24), for han skriver (s.67): "Laubs hovedindsats: at genknytte tråden til den centrale lutherske salmesang, som Grundtvig havde gjort det for salmeteksterne, indgår ikke i HFN's interessesfære".

Det er lidt ærgerligt. Men samtale er som bekendt ikke mulig, når man ikke vil høre på samtalepartneren.

Hvad melodihenvisningerne i Den danske Salmebog (D) angår, er det korrekt, at disse udarbejdedes af en gruppe på ialt 6 medlemmer (Anders Malling taler i Dansk Salmehistorie bd. VIII s. 5o9 om en melodikommission, Den danske Koralbogs forord om en melodikomité). At det var de tre musikfolk Mogens Wöldike, Jens Peter Larsen og P. Helweg-Larsen, hvoraf den sidstnævnte (jfr. HM 1984 s. 69) betegnede sig selv som "absolut ikke musikkyndig", der indtog en indflydelsesrig stilling, kan der næppe være tvivl om. Hos Malling bd. VIII s. 515 står: "Denne diskussion [i kommissionsarbejdet] blev afbrudt af et samråd med melodiudvalget. Kl. 11 fik vi besøg af Wöldike, J.P. Larsen og Helweg-Larsen". Her må talen være om

det reelle melodi*udvalg*, medens melodi*komiteen* som sagt bestod af ialt 6 personer.

Fra Malling ved vi, at der fra Samfundet Dansk Kirkesangs side var modvilje overfor de romantiske kirkemusikere, som man ikke ville samarbejde med, når det gjaldt harmoniseringen (sst.s.5o3). I min bog (s.25f) er forholdene omkring begreberne melodiudvalg og -komité måske ikke beskrevet tilstrækkeligt klart - det her anførte kan forhåbentlig virke klarende.

Det er kendt, at Den danske Koralbog (DDK) affødte en sag i undervisningsministeriets droit-morale-udvalg (som nævnt i Bengt Johnssons anmeldelse i HM 1983 s.274f). I anledning af koralbogens 2. udgave i 1974 udspandt der sig en polemik i Organist-bladet i 1975, hvorfra der stadig hænger nogle ukommenterede bemærkninger i luften. Ulrich Teuber skrev således (Organist-bladet 1975 s.8o til Henrik Glahn), at koralbogens udgivere "som betingelse for deres medvirken ved salmebogens melodiansættelser har skaffet sig monopol på udgivelsen af koralbogen, men som nu udnytter dette monopol pány og på en måde, der lader den praktiserende organist i stikken. Her er virkelig tale om en styring, uden at Glahn lader sig genere deraf". Koralbogens udgivere har aldrig modgået denne udtalelse. Een ting er salmebogens melodihenvisninger, en anden er melodisamlingens versioner. Hvor man i salmebogens prøvetryk fra 1951 henviste til diverse melodisamlinger, herunder Berggreens, Barnekows og Bielefeldts, var M. Wöldike og JPL friere stillet ved selve udarbejdelsen af koralbogen. En del af 18oo-tallets melodier blev derfor ændret i udsættelsen. Uden at jeg her skal kommentere denne praksis, kunne man dog håbe på, at tiden havde skabt forståelse for, at en rehabilitering af dette melodimateriale ikke blot er påkrævet, men tillige legitimt. I 195o-erne tillagde man åbenbart ikke komponisternes egne versioner (udsættelser) større kunstnerisk betydning, men det er anderledes nu. Når komponisternes egne udsættelser genoptrykkes (som f.eks. i *69 melodier til Grundtvig-salmer*), kan man opleve, at det (i HM 1984 s.61 af Ea og Erik Dal) betegnes som udtryk for *nostalgi, subjektivisme, nyromantik og privatisering*. For mig at se mangler den fornødne åbenhed, hvilket er en forudsætning for at vurdere det. JPL mener, at min fremstilling af melodiudviklingen må halte, når visse kernesalmer blandt b-salmerne ikke er medregnet. Men jeg har aldrig påstået, at mit arbejde rummede en samlet fremstilling af melodiudviklingen i den grundtvigske tradition. Mine argumenter og konklusioner vedkommer udelukkende a-salmerne, så

lad os holde os til dem. Kan jeg forstå JPL således, at han med bemærkningen (s.74): "Og når man ser på den dokumentation, som HFN selv har fremlagt, må man nok igen [!] komme til det resultat, at den synes fremsat mod bedre vidende" bestrider korrektheden af opgørelsen på s.27 i bogens indledning? "At handle mod bedre vidende" er en alvorlig anklage. Det er faktisk det samme som at svindle. Bedre end ord vil en statistik over Grundtvigs melodihenvisningspraksis imødegå JPL's anklage. Hvis man tager de tekster, som af Grundtvig selv er optaget i Festsalmer og forsynet med melodihenvisninger af ham selv, ser regnestykket således ud:

Salmer i Festsalmer, 1.-10. oplag:

Henvisning til folkevisemelodi (herunder bl.a. DDK 139, 213, 272):	7
Henvisning til ældre melodimateriale:	23
Henvisning til "egen melodi" eller anden samtidsmelodi:	48
Henvisning til ældre melodi, men med senere skift til samtidsmelodi:	23
ialt:	101 tekster.

Salmenumrene bag de her nævnte grupper er anført i slutningen af mit indlæg.

Dvs. at ved mindre end 25% af disse tekster fastholder Grundtvig henvisning til ældre melodistof, medens resten (på nær nogle ganske få) henvises til samtidsmelodier. Dette forhold ligger bag mine tanker om samtidighedsprincippet, og at den nævnte praksis skulle være grebet ud af luften imødegås af tallene. Hvordan kan JPL (s.74) mene, at Grundtvig ved ca. 12 tekster skifter fra ældre melodier til samtidsmelodier? Det sker ved 23 salmer. Og Grundtvig gør det næppe - som JPL skriver - "hvor variation kan være tiltrængt". Det er nærmere en bevidst handling end et tilfældigt behov for afveksling, der ligger bag.

S.75 skriver JPL, at jeg i mine kommentarer driver manipulation, og at jeg i vurderinger af melodier og melodiansættelser "er ude i den rene vilkårlighed" - og vurderingerne skulle være "helt tilfældige udslag af en ofte påfaldende usikker smag". Hvem der driver manipulation, vil jeg overlade til læseren at afgøre. Mht. mit judgement overfor melodier er JPL's bemærkning ikke udtryk for an-

det, end at JPL har den rette smag og jeg den forkerte.

Min begrundelse for at afgrænse undersøgelsen til a-salmerne er anført i bogens indledning (s.26), men jeg skal gerne her forsøge en uddybning af denne disposition. Hovedinddelingen af samtlige Grundtvigsalmer i D foretages - med de begrænsninger ordningen nu engang rummer i a-salmer: Nydigtninger, og b-salmer: Oversættelser, gendigtninger eller bearbejdelser. Gruppen *a-salmer* udgør stilistisk set den mest ensartede del af samtlige salmer. Her har digteren muligheden for at skabe et nyt, selvstændigt kunstværk - stilistisk homogent og uden bindinger til forlæg. Hos såvel Grundtvig som andre digtere kan der således blandt a-salmerne træffes poetisk sublime helheder. Overfor disse står b-salmerne med flere nuancer i det stilistisk-sproglige udtryksplan. Som følge heraf forekommer der (for mig) ved melodivalget til a-salmerne at være færre faktorer at tage i betragtning end ved b-salmerne. Og dette forhold har været meget tungtvejende for mig i afgrænsningen af stoffet. Et par eksempler:

Ingen formodes at være i tvivl om det såvel sproglig-poetisk som formalt enestående ved Grundtvigs D 251 *Talsmand, som på jorderige* (at D har udeladt en for helheden afgørende strofe, er en anden sag) i modsætning til f.eks. hans gendigtning af D 89 *Lovet være du, Jesus Krist*. Hvilken melodi er "den rigtige" for sidstnævnte? Teksten bærer tydeligt præg af den reformatoriske oprindelse (med vendinger som: "at du menneske vorden est, født af en jomfru ren og skær" etc.), medens Grundtvigs gendigtning tilføjer herfra afvigende vendinger og billeder (f.eks. str.3: barnlille, str. 6: åndernes konge blev støvets gæst, ...skyggedal, ...kongesal). Med denne iagttagelse tages naturligvis ikke stilling til salmens kristelige kvaliteter, men udelukkende til de poetisk/stilistiske.

Hvis man da (som jeg) mener, at samklangen af tekst og melodi i mange tilfælde kan opleves som noget særligt (som går ud over en æstetisk oplevelse), når emnerne er samtidige (dvs. udsprunget af samme kunstperiode), bliver melodivalget unægtelig ikke helt ukompliceret. Hvilke stilistiske træk skal være de afgørende for melodivalget til b-salmen? Appellerer den samlede tekst (D 89) mere til den reformatoriske tone (dvs. til brugen af den reformatoriske leise) end til den grundtvigske (dvs. til den danske folkemelodi)? Det må enhver afklare sin holdning til. Hvad med andre b-salmer som *Du, som går ud fra den levende Gud?* Grundtvig ændrer på det engelske forlægs metrum og umuliggør dermed brug af melodien fra engelsk

tradition. Hvad med de græske gendigtninger? Heller ikke her kan originalkompositioner komme på tale. Anderledes forholder det sig med stof fra den tyske tradition som f.eks. *Et barn er født i Bethlehem* eller *Krist stod op af døde*, hvor der er relevant melodisk materiale, som nødig skulle fortrænges fra vor tradition.

A-salmerne er spændende på den led, at de ofte i sin tid krævede en ny melodi for at komme i funktion som fællessalme. Det gjorde b-salmerne ikke - eller i alt fald ikke i samme omfang. Derfor repræsenterer a-salmerne et område, som knyttes sammen med en lang række nye melodier og er dermed et tilpas afgrænset område for en undersøgelse. Som talrige andre (deriblandt JPL) mener jeg naturligvis, at en analog undersøgelse af b-salmerne er ønskelig, men som sagt ikke af samme årsager som JPL giver udtryk for. Jeg kan ikke forestille mig, at en sådan undersøgelse på afgørende måde vil rokke ved de retningslinier for brug af melodier, som a-salmerne afstikker.

Endelig kan også nævnes et forhold, som har været afgørende for at begrænse undersøgelsen til a-salmerne, nemlig udarbejdelsen af afsnittet *Kilder*. Ved b-salmerne bør man næppe som det sker ved a-salmerne standse ved Grundtvigs manuskripter. D 89 kan f.eks. spores tilbage til de første danske reformatoriske salmebøger og dermed skulle *samtlige* tekstkilder inden Grundtvig med. Og hvad de udenlandske? Materialet for b-salmernes vedkommende kunne nemt antage voldsomme dimensioner.

Forholdet tekst-melodi har i tidens løb været behandlet ud fra forskellige intentioner. Ligesom jeg generelt mener, at en Luthersalme er bedst tjent med en reformatorisk melodi - altså en samtidsmelodi - gælder det samme for Kingos, Brorsons og Grundtvigs tekster. Og for den sags skyld også for vor tids salmers vedkommende. Det sker ikke ud fra ønsket om at have orden i sin æstetik omkring salmesangsbegrebet eller ud fra ønsket om en historisk salmesang (for hvilket formål skulle det begreb tjene?), men ud fra erfaringen om, at samtidstekster/-melodier forstærker, uddyber og belyser hinanden i det øjeblik man synger på en måde, som næppe kan eller skal forklares eller begribes, men opleves. Dette hovedprincip om samtidigheden kan naturligvis afviges i de tilfælde, hvor det ikke byder salmen livsmuligheder. Men princippet kan måske bruges som en slags tommelfingerregel. Det afgørende må dog være, at man søger at sammensætte tekster og melodier, som er *ånds*beslægtede. Med Laub kom spørgsmålet om *stil* fremfor *ånd* i forgrunden, og

hvad han ikke selv formåede at udvirke i den sammenhæng, blev gjort af hans disciple. Stil kan man benytte sig af, alene siger eller udtrykker den ikke noget. I forholdet tekst-melodi har vi således ingen glæde af stive dogmatiske systemer at ordne sagerne efter, men kun større forståelse for hver tidsepokes religiøse og kunstneriske udtryksformer. Det, som bevæger os og dermed bliver til livsværdier, spørger ikke om stilen, men efter ånden. Og den blæser - som vinden - hvorhen den vil.

JPL mener ikke (s.68), at de forslag til melodihenvisning jeg bringer, har nogen dybere forbindelse med registreringsarbejdet. Igen må jeg spørge, om JPL også drager oplysningerne under pkt.7-9 i opgørelsen (bogens indledning s.27) i tvivl? Det må læseren (og forfatteren) jo tro!

JPL giver (s.71) udtryk for, at jeg har misforstået (eller endog misbrugt?) melodihenvisningerne fra Lindbergs *Rosen-Kjæden*. Det mangler jeg bevis for. I Rosen-Kjædens register har jeg fæstnet mig ved den (de) melodi(-er), som var relevant i kirkelig sammenhæng. Jeg ved ikke af, at min argumentation i kommentaren - hvilket JPL påstår - er særlig afhængig af Lindbergs melodiforslag. I bogens indledning (s.26) står tværtimod: "Melodihenvisningsregistret i Lindbergs *Rosen-Kjæden* er langtfra éntydig i sine anvisninger, ... som følge heraf kan man sige, at teksthæftets anvisninger er for upræcise og ligger i yderkanten af, hvad der er hensigtsmæssigt at inddrage i nærværende undersøgelse. Henvisningerne er alligevel medtaget, idet teksthæftet - som Boisens - hører til blandt de væsentlige af dem, som befinder sig i yderkanten af den kirkelige tradition".

Jeg forstår ikke, hvordan man på baggrund af disse bemærkninger kan være i tvivl om, hvordan Lindbergs henvisninger er blevet brugt i bogen.

S.71f udtrykker JPL savnet af en klar tilkendegivelse af grænsen mellem melodiangivelser fra Grundtvigs egen tid og kreds og senere. Også her antydes manipulation fra min side, som om jeg forholder læseren væsentlige oplysninger. Men det er ikke tilfældet, idet enhver kan danne sig det fornødne overblik over, hvornår hvert enkelt teksthæfte fremkom (jfr. forkortelsesliste vedr. teksthæfter og litteratur s.253f) og dermed tidsfæste melodiangivelserne.

Det er ikke korrekt, når JPL skriver, at jeg underkender Grundtvigs egne udsagn om hans manglende musikalitet. Hvad jeg forsøger, er at sætte hans udsagn ind i en sammenhæng for at foretage en ri-

meligere tolkning af dem, og jeg må henvise til bogens indledning s.13ff, hvor emnet behandles. JPL's indvending afslører en manglende forståelse for den sammenhæng og det tonefald, Grundtvigs citerede udsagn falder i, idet Brage-Snak-forelæsningerne indimellem rummer de for Grundtvig så karakteristiske udfald mod datidens lærde, akademiske sagkundskab.

Mine melodiangivelser er - som anført i indledningen s.29 - foretaget ud fra erkendelsen af samtidighedsprincippets betydning. "Dog ikke i et sådant omfang, at de tager sigte på at skabe en historisk kirkesang. Grundtvigs henvisninger er kun fulgt i de tilfælde, hvor en melodis kvalitet gjorde det forsvarligt. Desuden er der hyppigt henvist til overleverede, klassiske melodier, som på et tidligere tidspunkt har været anvendt af Grundtvig. De rytmiserede former, som Laub bragte tilbage til praktisk brug, er både bedre og mere levende end melodiformerne fra Grundtvigs dage. Disse forhold gør det forsvarligt at vende tilbage til melodierne. Man tilgodeser også derigennem i et vist omfang de medlemmer af menigheden, som har været/er præget af Laubs ideer. Men ikke mindst bevirker de anvendte udvælgelsesprincipper, at de romantiske melodier *i frihed* får lov til at prøve kræfter med de klassiske". Jeg forstår, at disse henvisningsprincipper er for subjektive/rigoristiske for JPL. Efter min bedste overbevisning er de ikke tilnærmelsesvis så radikale som salmebogskomiteens melodivalg. Hvorfor afspejler Vartov-traditionen sig ikke ved D's melodihenvisning for nr.28 *Han, som har hjulpet hidindtil?* Hvorfor er Viggo Kalhauges melodi til nr.39 *Urolige hjerte* ikke med? Hvorfor er Grundtvigs egen melodihenvisning til nr.48 *Jesus! Frelser og befrier* ikke bragt i D? Jeg kunne fortsætte med utallige andre eksempler. Hvis salmebogskommissionens praksis gennem de anførte og andre eksempler skal forestille at varetage en tradition - herunder den fra Vartov - er 5 og 7 gjort lige. Man kunne fristes til at tænke at indflydelse og faglig position er taget i anvendelse for at fremme egne synspunkter. Vartov-traditionen har man undertrykt, fordi man fandt den underlødig, men at bortforklare dens store betydning for dansk salmesangstradition er umulig. At den alligevel søges dølget, kan bl.a. iagttages derved, at nyere lærebøger - f.eks. Søren Sørensen: *Kirkens liturgi*, eller Henrik Glahns artikel: *Salmemelodien i dansk tradition* (i Salmen som lovsang og litteratur I) - overhovedet ikke omtaler Viggo Sannes [1] eller Viggo Kalhauges [2] melodisamlinger til Festsalmer. *Det* er påfaldende.

Sammenfaldet af melodistoffet i Sannes og Kalhauges samlinger og DDK er - som JPL påpeger - til stede i et vist omfang. Hvad de fleste mennesker til gengæld ikke kan vide, er, hvornår sammenfaldet gælder melodititlerne, og hvornår det dækker udsættelserne. For de to ting følges ikke altid lige selvfølgeligt ad, hvilket er problematisk over for 18oo-tals melodierne.

Til JPL's (s.76ff) undersøgelse af Vartov-melodirepertoiret (herunder Viggo Sannes, Viggo Kalhauges og Bielefeldts og DDK's melodisamlinger) følgende:

Undersøgelsen er i sig selv interessant nok, men det er spørgsmålet, hvor relevant den er i sammenhængen. For JPL synes det nærmere at være hensigten at påvise, at DDK i rimeligt omfang varetager Vartov-traditionen (hvorved der skabes en form for legitimering af DDK) end at være en kommentar eller stillingtagen til min undersøgelse. *Spørgsmålet er nemlig ikke alene en given melodis vandring fra Vartov-traditionen via de efterfølgende melodisamlinger og evt. optagelse i DDK, men i højere grad, om og hvordan den af Grundtvig skabte tradition gennem D's melodihenvisninger er viderebragt til vor tid.* Til at afgøre dette spørgsmål kan JPL's metode og undersøgelse ikke bruges, fordi den har et andet sigte, og den mangler desuden væsentlige detailler. *JPL tager ikke højde for og stilling til Grundtvigs egne anvisninger ved de enkelte tekster, men kun til den statistiske forekomst af melodierne.* I D varetager man ikke Grundtvig-/Vartov-traditionen ved blot at anføre f.eks. Rungs melodi til *Tag det sorte kors fra graven* ved nr.2o7. Dermed forholdes man en væsentlig detaille i Grundtvigs praksis, nemlig at samme melodi blev brugt til andre tekster inden for dette metrum (som f.eks. nr. 48, 3o2, 411, 486). *Sådanne oplysninger rummer min undersøgelse til gengæld, og heri består den afgørende forskel mellem det materiale, JPL og jeg har fremlagt.*

Det er ikke ganske dækkende, når JPL (s.9o) skriver, at "der ved de allerfleste salmer kan vælges mellem melodier af forskellig observans" (jfr. hvad jeg tidligere her har anført om udeladelse af melodier eller henvisninger fra Vartov-traditionen). Salmebogens brugere vejledes ikke kun i melodispørgsmålene, men ledes tillige ad bestemt afstukne veje. JPL undlader at tage stilling til mit dokumentationsmateriale og søger i stedet ved fremlæggelsen af sin egen undersøgelse at dreje opmærksomheden mod et mere generelt, statistisk overblik. Og det er som sagt en anden sag.

Viggo Sannes melodisamling vil sikkert ved nærmere undersøgelse vise sig at være seriøs som dokumentationsmateriale for meloditraditionen i de seneste år af Grundtvigs præstetid. Den debat, samlingen gav anledning til, forbigår JPL imidlertid. Samlingens indhold blev i allerhøjeste grad debatteret - en beretning herom vil dog være mere omfattende, end det er rimeligt at fremføre her. Anledningen til Sannes samling var spændinger i menighedens p.g.a. fremtoningen af en ny meloditradition i Vartov (jfr. min indledning s.19), og samlingen blev anledning til et særdeles belastet forhold mellem Vartov-kordegnen, forstander Peter Mouritsen [3] og den ny præst, C.J. Brandt.

Til sidst vil jeg gerne slå fast, at jeg aldrig har følt mig kaldet til at forsvare Grundtvigs melodihenvisningspraksis eller stå for en særlig grundtvigsk holdning i melodispørgsmålet. Det vil jeg overlade til den, som føler sig kaldet dertil. Det har til gengæld været min intention gennem en systematisk og omfattende undersøgelse at afdække Grundtvigs egen praksis ved melodihenvisningerne til a-salmerne for derigennem at af- eller bekræfte myterne om hans holdning til salmemelodier. Om man er tiltalt eller ej af undersøgelsens resultat, vedkommer ikke dens objektivitet. Derudover har jeg givet nogle mere subjektivt formede forslag til melodihenvisninger - ganske som i D. Disse forslag må man for mig gerne diskutere og bebrejde mig - en sådan reaktion er hverken uventet eller uforståelig. Men debatten kan kun komme til at dreje sig om melodihenvisningerne. Hvis den tillige skal omfatte dokumentationsmaterialet, forudsætter det fremdragelse af afgørende nye oplysninger.

Hvorvidt Hymnologiske Meddelelsers integritet er bragt i fare ved, at jeg som privat person er forfatter til en bog, går over min forstand. Om denne sammenblanding af uvedkommende forhold tillader jeg mig at henvise til redaktionens udtalelse andetsteds i dette nummer.

NOTER

1. Viggo Agathon Hagbarth Sanne, født 184o, død 1896. Elev af bl.a. professor J. C .Gebauer i teori. Virkede 186o-65 som valdhornist, sanglærer ved kommuneskoler, 1868 studierejse (sang) til Frankrig og Sverige, 1871 kantor ved Skt. Joha nnes kirke, Kbh., 1874 kantor ved Vor Frue kirke, Kbh., fra 188o på A.P. Berggreens anbefaling sanginspektør. Udgiver af "Melodier til N.F.S.Grundtvigs Kirke-Salmebog eller Festsalmer", 1875.

2. Om Viggo Kalhauge se: HM 1983 s.193f.

3. Peter Jacob Mouritsen, født 11. august 1826 i Kbh., søn af skomagermester Jens Paulsen Mouritsen, død 24. november 1898 som fhv. distriktsforstander. Titlen distriktsforstander stammer fra den rolle, Mouritsen havde i forbindelse med Vartov Hjælpekasse (stiftet 1854). Mouritsen var som faderen skomagermester af profession, men han omtales som "Grundtvigs mangeårige frivillige kordegn" (Højskolebladet 1912 sp.470). Nogle ikke-offentliggjorte breve mellem Asta Grundtvig og Mouritsen (fra især 1867) i Vartov kirkes arkiv dokumenterer et nært forhold mellem de to familier.

NEDENSTÅENDE REFERERER TIL OVERSIGTEN SIDE 159.

Salmer henvist til folkevisemelodier: D 1, 35, 108, 239, 209, 663, 741.

Salmer henvist til ældre melodimateriale: 122, 136, 137, 177, 253, 276, 277, 281, 305, 343, 359, 371, 387, 399, 400, 407, 409, 479, 608, 623, 654, 669, 677.

Salmer henvist til samtidsmelodier: 4, 39, 47, 48, 60, 66, 81, 83, 113, 119, 130, 138, 143, 214, 220, 223, 229, 243, 250, 251, 255, 280, 285, 306, 333, 339, 342, 346, 355, 368, 373, 376, 378, 398, 411, 418, 457, 488, 514, 540, 553, 595, 624, 637, 664, 698, 735, 738.

Salmer henvist til ældre melodier og senere til samtidsmelodier: 10, 61, 82, 121, 134, 142, 145, 149, 204, 207, 240, 242, 247, 278, 279, 288, 302, 308, 372, 389, 406, 434, 609.

EN SALMEHISTORISK IAGTTAGELSE FRA GRUNDTVIG-ÅRET

AF THORKILD GRÆSHOLT

Nedenstående bidrag er med forfatters og redaktions tilladelse lånt fra "Stiftsbog og landemode-akt for Lolland-Falsters Stift 1983. Red.

Selv efter 30 år med Den danske Salmebog er der et jævnligt sunget vers, der ofte fremkalder kommentarer, ja påstande om komplet uforståelighed.

Læseren har måske allerede gættet, at jeg tænker på nr. 575, *Har hånd du lagt på Herrens plov*, vers 3:

Så fremad da i Jesu navn,
trods stene og trods stokke!
Og stands ej, om end luefavn
dig byde stolte blokke!
På gløder gå vi allen stund,
hvad skin end har den falske grund;
hvi ej engang i lue,
hvor alt er klart til skue.

Hovedindholdet i strofen er klar nok. Digteren opfordrer den kristne til ufortrødent at følge sin kurs, selv om de ondskabens muligheder, der altid er skjult til stede, bryder frem i lys lue. Der tænkes formentlig på kristenforfølgelser. Men Grundtvig kan også have haft sin egen samtids kamp og strid i tankerne, da han formede disse linier.

Men hvad menes der med udtrykket "stolte blokke"? Håndbøgerne er fulde af spekulationer og gætterier. Man har gransket bibelen, andre salmer og samtidens udtryk for at finde en dækkende forklaring på det mærkelige udtryk. Lad gå med "blokke"; man kan tænke sig fangeblokke og lignende redskaber. Men hvad har de at gøre med "luefavn", og hvorfor er de stolte? Blander digteren simpelthen billeder sammen uden hensyn til nogen indre sammenhæng?

I vor litteratur findes der et digt, som mig bekendt aldrig har været sat i forbindelse med Grundtvigs strofe: Ludvig Bødtchers "Hr. Blok". Det lyder, som følger (efter Digte, ældre og nyere, 187o):

Naar Ved blev fældet hjemme,
Sad Bedstemoder ved sin Rok
Og sang med sagte Stemme
En Ting, hun kaldte for - "Hr. Blok".

Hun sang: Et Stykke Brænde
Blev udseet af den hele Flok
Og rejstes overende
Og kaaredes til Huggeblok.

"Ha", skreg den, "hvilken Ære!
Mit Hjerte anede det nok:
Kun Træ maa Resten være,
Men ene jeg, jeg er en Blok!

Hug løs paa al det Brænde!
Lad springe over Steen og Stok,
At man kan Forskjel kjende
Paa simpelt Træ og paa en Blok!"

Og Øxen klang og trælled
Den hele Dag igjennem, og
Omsider Alt laa fældet
Iflæng omkring den stolte Blok.

Med Nakken højt den kasted,
Da pludselig - o Vee, o Vok!
To Hænder sig formasted
At løfte slig en fornem Blok; -

Den følte Saugens Tænder
Og sprutted Eder, vel en Skok,
Og vred med sine Lænder
Og kaldte ivrigt sig Hr. Blok!

Den maatte Magten vige,
Kom under Gryden af vor Kok,
Skjøndt den blev ved at skrige:
At den var egentlig en Blok.

I dette digt forekommer der en "stolt blok", som dog uden videre ceremonier anvendes som brændsel.

Grundtvig fortæller selv, at han benyttede folkelige vendinger og dialektstof, som han huskede fra en gammel pige, der tjente i hans barndomshjem. Hun kan let have haft fortællestof og udenadlærte digte fælles med Bødtchers bedstemoder. Aldersforskellen mellem de to digtere var kun lo år; og heller ikke dengang lå København langt fra det øvrige Sjælland.

Det er muligt, at Grundtvig har haft almuedigtet i sin hukommelse og ubevidst har benyttet ordene "stolte blokke" i sin omtale af bål og brand. Det er også tænkeligt, at han ved citatet bevidst har villet understrege modstandernes magtesløshed; de sammenstilles med den skidtvigtige blok, der ender med selv at blive brændt.

Skulle den sjældne sammenstilling af ordene "stolt" og "blok" ikke være nok til at begrunde tanken om et fælles forlæg for Bødtchers digt og Grundtvigs strofe, kan man yderligere underbygge den ved den fælles brug af "sten og stok". Grundtvig havde ikke behøvet at bruge dette udtryk. Det er ikke nødvendigt af billedmæssige grunde, og det kan ikke tænkes fremtvunget af rimforlegenhed. Dets umotiverede tilstedeværelse sandsynliggør, at det simpelthen har trængt sig på i erindringen om et - vistnok nu ukendt - digt, som Bøtcher har givet os i sin version.

Det er altså muligt at opklare dunkelheden i den ofte latterliggjorte strofe, ikke ved spekulationer, men ved at huske lidt på tværs i nationallitteraturen. Så står den der pludselig, ikke som fortænkt rableri, men som et vidnesbyrd om Grundtvigs dybe rodfæstethed i dansk (sjællandsk!) fortælle- og verstradition.

P.S. En henvendelse til Dansk Folkemindesamling om et muligt fælles litterært eller senere nedskrevet forlæg har givet negativt resultat.

Det kan tænkes, at Grundtvig har haft kendskab til Bødtchers digt, trykt eller som manuskript. Sandsynligheden taler dog ikke herfor, idet Johs. Brøndum-Nielsen i sin udgave af Bødtchers samlede digte, 194o, angiver C. Borgaards "Freie" (26/1o-1845) som første *kendte* trykkested for 'Hr. Blok'.

Findes der blandt Hymnologiske Meddelelsers læsere nogen, der kan hjælpe med yderligere oplysninger?

IAH DRAR VÄSTERUT

För första gången förlägger Internationella Arbetsgemenskapen för Hymnologi en konferens i USA! Det sker i samarbete med Hymn Society of America (HSA) och Hymn Society of Great Britain och Ireland (HSGBI). De tre organisationerna hade en "joint conference" i Budapest 1983.

Moravian College i Bethlehem, Pennsylvania är enligt expertisen den idealiska konferensmiljön. Tidpunkten blir *sönd. 11 augusti t.o.m. fred. 16 aug. 1985*. Kostnaden beräknas bli omkr. 24o DM för helinackordering vartill kommer deltagaravgiften omkr. 18o DM. (Det är den valuta vi i IAH hittills är mest förtrogna med!).

Eventuellt kan en gemensam resa från Europa ordnas. Eventuellt kan också en anslutande studieresa i USA efter konferensen arrangeras. Dekan Friedrich Hofmann, Roth bei Nürnberg, som har stor erfarenhet av kyrkomusikaliska rundresor, arbetar i skrivande stund med saken. Det skulle röra sig om lördag - onsdag omedelbart efter konferensslutet.

Särskild kontaktperson mellan de tre hymnologiska sammanslutningarna är IAH:s vicepresident The Rev. Robin A. Leaver, Oxon. Han förmedlar gärna önskemål om kontakt med olika kyrkor och institutioner i USA. Till honom och i anmälan till IAH:s sekretariat (samtliga adresser nedan) kan man också skriva, om man är villig föreläsa eller konsertera i USA före eller efter konferensen.

Konferens-tema är *Den amerikanska hymnodins internationella rötter*. Uppsatser på detta tema kommer att publiceras i IAH:s Bulletin (adress nedan) som underlag för diskussioner i arbetsgrupper och plenum. Men också annat material kan i mån av utrymme tas med. 1985 års konferens kommer nämligen att bjuda på en eftermiddag med "fri marknad", då grupper kan bildas spontant kring gemensamma frågor utanför temats ram. Nordiska bidrag i denna bulletin har det tills nu varit alltför få! Högst 15oo ord är det önskade omfånget. Dead-line för majnumret är 1/2-85. Bidragen bör göras helt tryckfärdiga (renskriften kopieras direkt) och kan vara avfattade på tyska med engelsk sammanfattning eller vice versa.

Kanske denna den 13:s studiekonferensen får det hittills starkaste nordiska inslaget? På en kraftig manifestation från vårt håll hoppas

Elisabet Wentz-Janacek

ADRESSER:

IAH's sekretariat: M. Jenny-Loeliger, Pfarrhaus, CH 2514 LIGERZ bei Biel, Schweiz. (oförbindlig anmälan snarast!)

Kontaktperson mellan organisationerna: The. Reverend Robin A. Leaver, The Priory Cogges, Witney, OXON OX8 6LA (England)

Redaktör för IAH-bulletinen: Prof. Dr. A.C. Honders, Instituut voor Liturgiewetenschap, Nieuwe Kijk in 't Jaatstraat 1o4, NL9712 SL Groningen (Nederl.)

Nordisk repr. i IAH:s styrelse: Kantor Elisabet Wentz-Janacek, Kyrkog. 17, S-222 22 Lund (Sverige).

Konto för inbetalning av årsavgift (4o DM, studerande och pensionerade 2o DM, institutioner lägst 8o DM): Dr. Philipp Harnoncourt - Subkonto IAH, Dresdner Bank, MUNCHEN (BLZ 7oo 8oo oo), konto-nr-356o,5o8/o1.

NORDISK IAH-SEKTION?

Under en följd av år har Ulrich Teuber varit Nordens representant i Internationella Arbetsgemenskapen för Hymnologi. Med sin goda överblick kunde han vara det med den äran - och därtill på de flesta världsspråk med samma emfas. Ändå har vi nordbor i IAH-sammanhangen ibland känt av vår minoritetssituation. Vid olika tillfällen har tanken på en nordisk sektion inom IAH diskuterats. Under den gångna våren hade man tänkt ta upp frågan i samband med hymnologiska dagar i regi av samarbetande universitetsinstitutioner i Göteborg och Lund. Men de dagarna fick ställas in och arrangemanget skjutas på framtiden, en nära sådan förhoppningsvis.

De hymnologiska dagarna i Trondheim 1982 - i varm hågkomst bevarade! - var en god manifestation av den nordiska samarbetsviljan. En fortsättning under jämna år, d.v.s. de år det inte är internationella dagar, är ett starkt önskemål. Förutom att vara ett gott forum för praktiskt psalmarbete och hymnologisk forskning inom Norden kunde de verka stimulerande och preparerande för kommande års IAH-konferenser.

1987 får vi i Norden förmånen att arrangera det internationella mötet. Svein Ellingsen och hans kolleger i Norge har förberett marken. Temat formulerades vid senaste Vorstand-sammanträdet som hölls i Regensburg så: Proclamatio evangelii et hymnodia. Die missionarische Dimension des Singens. Lund blir mötesorten. Tidpunkten på sommaren är ännu inte fastställd.

Det är tydligt att en nordisk sektion här skulle betyda mycket både för det fortsatta planerandet och under konferensen.

Fastare former för sektionens organisation har inte föreslagits ännu. Möjligen kan man tänka sig att IAH-årsavgiften med en liten förhöjning skickas in på ett gemensamt konto i Norden, varefter IAH:s skattmästare kan kvittera ut samtliga nordiska medlemsavgifter på en gång - och utan anmaning! Vidare skulle denna utmärkta tidskrift Hymnologiske Meddelelser få en ökad prenumerantstock. Vad säger Redaktionen?

Slutligen något av det som sker i Lund nu: Inger Selanders kartläggning av folkrörelsernas sångskatt fortgår. Projektet Svensk koralregistrant har kommit i gång tack vara doc. Folke Bohlins ansträngningar, Humanistiska forskningsrådet och i någon mån tack vara mitt arbete med at systematisera det av Harald Göransson för Psalmkommitténs räkning insamlade handskriftmaterialet.

Det vore roligt (i svensk mening!) att få reaktioner på ov nstående, tycker med hjärtlig hälsning

Elisabet Wentz-Janacek

STILLE ER MIN SJÆL TIL GUD

Professor Flemming Dreisig har for Dansk Musikantologi indspillet 1. del af Rued Langgaards store orgelværk "Messis", delen, der hedder "Aften". Sidste afsnit, "Korsfæstelsen" slutter med andet vers af Brorsons salme "Stille er min sjæl til Gud", den danske salmebog nr. 517. Langgaards melodi og harmonisering er fornem og enestående i sin enkle linieføring. Var det ikke en ide om denne sats blev optaget i en snarlig nyudgave af DDK?

Nedenfor gengives Langgaards melodi med den for komponisten så karakteristiske enhedsskabende linieføring og "bue", der fører melodien fra første til sidste tone:

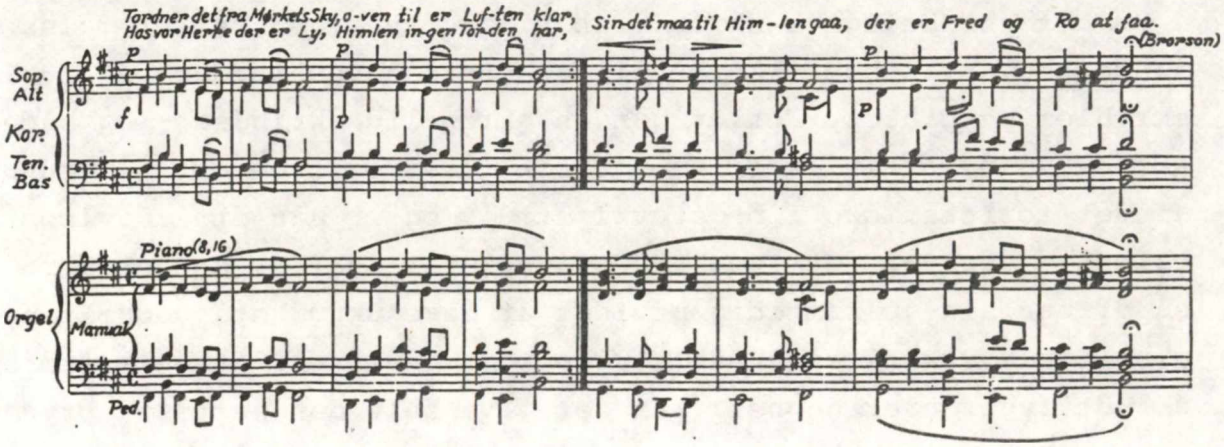

Som det vil være kendt, hørte Langgaard ikke med til gruppen af laubianere. Hans musik stempledes som ukirkelig. Langgaard var et dybt religiøst menneske, der havde en urokkelig tro på kunstens suverænitet over epigoneri, og hans kirkemusik er skabt som en ægte hyldest til den kirke, han kom til at virke ved i sine sidste leveår, Ribe Domkirke.

Bengt Johnsson

MÆLKEBØTTEN PÅ PARKERINGSPLADSEN

VED JOHS. H. CHRISTENSEN

Forrest i sin bog "Som maj i bøgeskove" har bispen og poeten Johannes Johansen sat et lille selvportræt i kursiv. En syrlig sjæl kunne hitte på at bemærke, at her træder Johansen frem akkurat som manden, der ved fødselsdags-, bryllups- eller konfirmationsmiddagen slår på glasset, rejser sig veldædigt, folder servietten med klassisk omhu og begynder: "Egentlig er jeg slet ikke taler" - hvorefter han taler i tyve minutter i sande oratoriske kaskader.

Sådan kunne som sagt en syrlig sjæl finde på at sige, for der er i Johansens lille selvkarakteristik en både ægte og forstilt ydmyghed. Men hvad vigtigere er: Begge dele véd poeten. Bedre end nogen anden véd han, hvad han gør, og så er han jo salig, om ellers fodnoten i Lukas-evangeliet står til troende. Johansen skriver:

Jeg er en skrøbelig skribler,
et såre tvivlsomt talent,
der stædigt som ukrudtet pibler
imellem den hårde cement.

Om det skrøbelige i skribleren ville man sige: Det er falsk beskedenhed, hvis han ikke en linie senere havde fundet på at rime skribler på pibler. For er han en skrøbelig skribler - og både skrøbelig og skribler er han jo nok først og fremmest på grund af det forføreriske i bogstavrimet - , og er han et tvivlsomt talent - der var det igen, bogstavrimet! - ja, er han et ukrudt, så er han sig jo samtidig bevidst at have ukrudtets vedholdende, ukuelige styrke i sig. Den styrke, der bevirker, at bare frø af ukrudt fyger over hegnet, kan det give selv den netteste prydhave

en muntrere kulør og få selv den hårdest asfalterede parkeringsplads til at slå revner. Den styrke har Johansen som poet. Og vi, der kender ham, véd, at han har den også i sit væsen.

Lad så være, at han kan have ret i, at han som skribler er af skrøbelig statur. Dels er jo ingen skribler ved ære og værdighed på det litterære parnas, hvor KUNSTEN for tiden er in, dels er han ikke alene om skrøbeligheden. Den hører samtiden til. For i en vis forstand er tiden på retur. Man kan også sige, at for en salmedigter er tiden utidig.

Den poesi, der skrives, har kvalitet og vinder udbredelse nu til dags, er jo hverken strofisk eller rimet eller beregnet til at synges - rock-poesien lige undtaget, som dog ikke synges af nogen forsamling, men af super-staren alene. Der skriger, hulker, vræler, kvæder, hvisker sin poesi fra scenen, gennem grammofonhøjtalere til dansende, hujende eller bevidstløst henførte *afficionados*. Med salmesang eller forsamlingshussang har rock-poesien intet at skaffe. Og bortset fra "- sejled op ad åen" er det ikke meget, danskerne synger for tiden. Det er klart, at det gør situationen vanskelig for en salmedigter, der har det svært nok i forvejen.

Indtil videre hører det til salmens art, til genrens love, at den skal være strofisk og rimet. Men bortset fra få, isolerede tilfælde som Bjørnvigs "Stjernen bag gavlen" har danske lyrikere siden Sophus Claussen ikke kunnet eller villet skrive strofisk og rimet på overbevisende, opfindsom og autentisk måde. Næsten al rimet poesi siden anden verdenskrig har den matte efterklangs karakter. Nogle vil måske protesterende hviske f.eks. Nis Petersens navn. Han var muligvis en livskunster, men nogen sprogkunstner var han ikke. Havde han så endda samlet på de små børns dumme grin..

På et eller andet tidspunkt inden for de sidste hundrede år - litteraterne må vide nøjagtigt hvornår - blev strofen og rimet til en litterær konvention, til en form, der blev forladt som så mange andre former, kasseret som tomme konservesdåser. Og det er nu engang ikke særlig appetitligt at spise af en konservesdåse, der har været kasseret. - Selv en olympisk poet som Sophus Claussen klarede sig kun ved at vride sproget for de sidste tænkelige og utænkelige rim.

Har salmen rimets og strofens form, har den samtidig andre. Salmen er en konvention, og i Danmark en høj, perfekteret konvention, der af Kingo, Brorson, Grundtvig og Ingemann er fyldt ud

til fuldkommenhed. Her gælder det ikke som hos modernisten Claussen, at "en dumhed bragt i form/ det er en tanke,/ når verset ryster stolt sin løvemanke". Nej, her gælder det, at oplevelse, menneskelig og religiøs erfaring og teologisk indsigt ikke blot fik mund og mæle, krop og fylde i den lyriske form, men at det var den religiøse digtning, tonen fra Himlen, der blev den danske lyriks grundakkord. Den danske poesis prægning af livsfølelsen, tolkning af naturen og årsrytmen, af kristendommen og det guddommeliges nærvær, kender folk som de er flest fra salmerne, ikke andre steder fra.

Dette forhold gør det vanskeligt for enhver, der vil skrive salmer. Den foreliggende konvention gør det på sin vis let, det er nemt at få at vide, hvordan man gør, men den er samtidig et rum, hvor digteren låses inde, bliver til skribler - , fordi det hele er sagt så mange gange før. Derfor bærer også det sidste halve århundredes danske salmedigtning præg af rimet dogmatik eller diffus, klam følsomhed.

"I det fjerne gøede den traditionelle hund" slutter en af Gustav Wieds romaner, og man hører alt for tit den traditionelle bjæffen i moderne salmer. De er der, alle de rigtige meninger, alle de kendte sprogblomster, men ikke den sproglige opfindsomhed og spændstighed. Derfor er det befriende, når en skribler som Johannes Johansen frejdigt hævder, at ukrudt har også ret. Det er beskedent, men han lever op til sin beskedenhed. Hans salmer har ikke de store forgængeres brus, vidde og vildskab eller inderlighed. Men Johansens salmer toner af en troens enfoldige stædighed, ukrudtets påstand om også at have (lidt) ret til at være her. Derfor er de spændende, charmerende og lærerige. Det er, som om han kan lære os, at også mælkebøttens runde, gule blomst afbilder solen og det guddommelige lys. Og på højdepunkterne når hans salmer en sproglig frihed, en enkel, melodisk tone:

En lovsang til al glædes Gud,
der søger, til han finder,
skal fylde hele verden ud,
til angst og sorg forsvinder,
med morgenrødens vingefang
udspredes Herrens nye sang,
til alt af glæde synger.

Ser man sig om i verden, så bedrøvelig den tager sig ud, kan det være svært at låne sangen øre. Det kan også være svært anskueligt at begribe, hvad det betyder, at lovsangen skal fylde ver-

den ud "til angst og sorg forsvinder" - men blæse være med det. Der er i den strofe - som i den hele salme - en troens inciterende "quand même" - troens trods. Vi er her nu alligevel!

Det sagte, tætte inderlige tonefald møder vi også i f.eks. følgende strofe fra "Aftensang":

O, du, som natten kender,
hvor alle lys går ud,
forladt af alle venner,
endog forladt af Gud,
fra korset vil du drage
forpinte hen til dig,
og stjerner sat på stage
er lys på denne vej.

Med strofens sidste to linier når Johansen et ægte, smukt, originalt poetisk udtryk, - et overraskende, anskueligt billede. Her forvandles skribleren for øjnene af os til en rigtig digter. Og det sker faktisk ikke så sjældent i denne bog, hvor jeg alene har beskæftiget mig med poesien, ikke med de sprogligt ligefremme og marvfulde prosastykker, der vekselvirker med digtene, der på den måde får samme plads og funktion som koralerne efter recitativerne i en passion af Bach.

Johannes Johansen: Som maj i bøgeskove. Poul Kristensens Forlag, Herning 1983. 140 sider. 86,50 kr.

BEMÆRKNING I ANLEDNING AF JENS PETER LARSENS ARTIKEL I HM 1984 NR.1-2 S.65FF.

I HM 1984 nr.1-2 s.65 skriver prof. dr.phil. Jens Peter Larsen om undertegnede: "professor (i klaverspil)", hvormed der skal hentydes til mine manglende faglige forudsætninger for at udtale mig om Den danske Koralbog og Thomas Laub samt at anmelde John Wedell Horsner og Henrik Fibiger Nørfelt: "69 melodier til Grundtvigsalmer".

Enhver vil imidlertid ved opslag under mit navn i KRAK's Blå Bog 1984 kunne forsikre sig om min faglige kompetence gennem omfanget af mit musikvidenskabelige arbejde - herunder publikationer udgivet med støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd.

Med venlig hilsen

Bengt Johnsson
Organist, pianist, professor, mag.art.

HILMER WENTZ

PSALMFORSKARE OCH PSALMDIKTARE

Förre kyrkoherden i Höörs pastorat, mitt i Skåne, Hilmer Wentz avled i år den 3 september. Han var som emeritus bosatt i Lund och fyllde den 27 februari 90 år.

Hilmer Wentz var född i Höja invid Ängelholm, blev student i Helsingborg 1913, studerade i Lund och prästvigdes vid julen 1917. Han tjänstgjorde som ungdomssekreterare och sedan som förste sekreterare i svenska kyrkans diakonistyrelse 1920-1927 och var därunder även församlingspräst i Stockholm, innehade prästtjänst i Malmö 1927-1938 och innehade sedan kyrkoherdetjänsten i Höörs och Munkarps församlingar intill pensioneringen 1962. År 1956 utnämndes han till prost i egna församlingar. En stor mängd uppdrag och förtroenden, som här inte kan uppräknas, hade han under sin långa tjänst. Även som emeritus hade han många förordnanden, bl.a. vid skilda tillfällen i svenska kyrkan i Köpenhamn.

Såsom det talade ordets man, och detta var han i hög grad, verkade han med en förkunnelse, som var präglad av djup och innehåll. Men han verkade ochså i icke ringa mån genom det skrivna ordet. Den stora mängden av hans tryckta arbeten, såväl i bokform som i tidskrifter och tidningar, vittnar om ett stort och omfattande kyrkligt och humanistiskt intresse. Särskilt kan bland allt detta myckna nämnas hans minnesteckningar över bortgångna präster i Lunds stift, vid prästmötena 1944-1963: De bortgångnes minne (1944), Präster, professorer och pedagoger (1950), Från Lundastiftet (1956), Profiler från kyrka och skola (1963). Alla dessa personskildringar vittnar om hans stora förmåga att teckna levnadsbilder.

När det nu är psalmdiktningen som får utgöra både utgångspunkt och sammanfattning av Hilmer Wentz´ livsverk, så är detta inte endast motiverat av ämnets centrala betydelse i Hymnologiske Meddelelser. Kyrkans psalm var nämligen ett samlande och sammanfattande intresse i hans innehållsfyllda livsgärning. Att det blev så hade väl sitt samband med hans estetiska och litterära läggning. Han var mycket beläst och var väl bevandrad såväl i äldre litteratur som i det mera dagsaktuella, andligt såväl som värdsligt. Framför allt hade emellertid hans psalmintresse en kyrklig bakgrund. Han hade tagit avgörande intryck från den ungkyrkliga väckelsen och räknade bland sina värdefulla minnen en

ungdomskonferens i Ängelholm sommaren 1909. Det var det år då J.A.Eklunds psalm "Fädernas kyrka" kom till. Resorna i diakonistyrelsens tjänst gav honom en särskild kontakt med den yngre generationen, som gärna och med hänförelse sjöng den psalmen. Vid ungefär samma tid var det som den nuvarande översättningen av Grundtvigs kyrkopsalm, "Kirken den er et gammelt hus", kom till (i översättning av E.Evers).

Grundtvigs betydelse var ett intresse, icke minst ett studieintresse, som följde Wentz genom livet. Han hade många danska, psalmhistoriskt intresserade vänner, bland dem Anders Malling, och var medlem av Grundtvigselskabet. I Svensk teologisk kvartalskrift redogjorde han 1951 för Grundtvig som teolog. Många studier och iakttagelser samlade han i boken "Grundtvigpsalmer i vår svenska psalmbok" (1957). Han översatte Grundtvigs prästvigningspsalm, som sjungits vid prästvigning i Lunds domkyrka. Ett särskilt intresse ägnade han även åt Island, dess kyrka och psalmbok. Han översatte sålunda den isländske 1600-talsprästen och poeten Hallgrimur Péturssons där ännu mycket sjungna griftepsalm, "Som sommarns blomster sköna". En julpsalm från Färöarna kan nämnas bland allt det som han från andra nordiska länder återgav i svensk översättning.

Kärleken till den svenska psalmboken var för Hilmer Wentz något självklart. Under malmötiden publicerade han bl.a. artiklar om äldre dansk och svensk psalmdiktning. Framför allt var det Johan Olof Wallin som hade fångat hans intresse. Emil Liedgrens forskning och psalmdiktning gav honom inspiration. Denne hade, i förbigående sagt, varit hans makas lärare under hennes skoltid i Örebro. I festskriften till Liedgren 1959 berättade Wentz om hur den wallinska psalmboken mottogs i Sydsverige. Särskilt kan nämnas Wentz´ monografi över Wallin 1939, hundraårsminnet av Wallins död. Med utgång från notiser och omdömen som publicerades i omedelbart samband med dennes bortgång har Wentz skildrat psalmboken av 1819 och kritiken mot den. I fortsättningen beröres dess förhållande till bibelordet, dess betydelse i svenskt fromhetsliv, Wallin och Grundtvig, Wallin och Nathan Söderblom, alltså en jämförelse med en annan berömd svensk ärkebiskop, samt rollen som folkbok.

Wentz´ egen poesi och psalmdiktning vore värda sitt särskilda kapitel. Han författade psalmer till kända melodier. De är publicerade bl.a. i sångboken Sjungom och i Evangelisk tidegärd. Med

aktivt intresse följde han det arbete, som förde fram till 1937 års psalmbok. Han redogjorde sålunda i en bok 1934 för synpunkter på den wallinska psalmboken och biskop Eklunds psalmboksförslag från samma år, 1934.

Frågan om danskt och svenskt i psalmdiktningen aktualiserades för honom genom Knud Kochs bok 1946, "Johan Olof Wallin, Sveriges store Salmedigter". Hilmer Wentz hade personlig kontakt med Koch. Med artiklarna "Dansk psalm i svensk lågkyrklig, ungkyrklig och frikyrklig fromhet" och "Ordspråk i nordisk psalm, några erinringar" har Wentz medarbetat i Hymnologiske Meddelelser (resp. 1974: 3 och 1977:2-3).

År 1980 utgav Wentz sin bok "Klockaren". Det var ett ingående och betydelsefullt arbete, som han länge hade sysslat med. De avslutande biografierna var en hyllning åt dem, som hade svarat för kyrkomusiken i hans eget pastorat. Denna skildring av klockarnas, och de danska degnernas, liv och verksamhet blev på sätt och vis också en sammanfattning av det litterära arbete, som han så mycket hade ägnat sig åt och varur han så frikostigt hade delat med sig. Den nordiska psalmens text och ton var för honom något mycket väsentligt.

Allan Arvastson

ANMELDELSER

ÅRHUS STIFT 1983. *21 årgang, Udgivet af Landemodet og Århus Stiftsfond. Redaktion: Herluf Eriksen og Arne Pedersen. 158 sider.*

Ud over stiftets almindelige beretninger rummer denne årgang en række læseværdige artikler: Hans Rubech Christensen skriver om "Luther - Privatlivet og livet i stat og samfund", Elith Olesen med "Kampen om Midtjylland" om vækkelsen i forrige årh., Lise Gotfredsen med "..og jorden skælver, da de rider frem" om et rytternotiv i jydske kalkmalerier, Hans W.Gottlieb om "Jesaja-oversættelsens hvorfor og hvordan", Holger Jepsen fejrer Grundtvig med "Nyaars-Morgen i fugleperspektiv". Af hymnologisk interesse er til en vis grad organist Per Ballings "Om kirkemusik - historie, funktion og indhold" s.44-53 med bl.a. lidt om kirkekorets historie, funktion og placering i kirken.

Af særlig interesse i vor sammenhæng er sognepræst Jørgen Michaelsens bidrag "Om at skrive salmer i dag", s.20-28, hvor J.M. i sin bestemmelse af salmen som et svar på evangeliet, Kristusbudskabet, må foretage et opgør med opfattelsen af salmen som svaret på menneskers religiøse behov. Tidens "religiøsitet" kræver salmer, der "taler om Gud" eller "taler om kærlighed". En sådan "talen om.." behøver ikke været styret af nogetsomhelst og slet ikke af evangeliet.

En salme er heller ikke svar på tidens aktuelle problemer, selv om der i vore broderfolks prøvehefter er salmer, som fortæller Gud, hvor slemt det står til i den verden, han har skabt. Vore problemer er næppe givet os for at vi skal synge salmer om dem, men for vore synders skyld og for at vi skal lære at løse dem.

Det betyder ikke, at vi ikke skal præge vore salmer med det, vi er, véd og finder vigtigt. Svaret på evangeliet har brug for vor menneskelige virkelighed. Men vor menneskelige virkelighed må ikke blive selve svaret. Et sådant svar kan blive et endda udmærket digt. Men aldrig en salme. Den, der skriver en salme, har hørt evangeliet og mødt Kristusbudskabet. Først når det kendes på hans produkt, kan det kaldes en salme.

Det andet krav til salmen er den sproglige kvalitet. Her hævder J.M. først, at der er "fuld frihed" m.h.t. salmens form. Det har sig dog åbenbart med denne "fulde frihed" som med friheden i østlandene, for der er så afgørende forbehold. Der er det normalitetskrav, der går ud på, at den nye salme formelt skal ligne en salme af Luther eller Grundtvig - årets jubilarer - , men på den anden side skal såvel indholdet som sproget behandles selvstændigt, hvis ikke resultatet skal blive en bleg efterligning. Der er også det forbehold, "at vi kun har et begrænset antal former til rådighed", som kan synges til eksisterende melodier. Selv om jeg udmærket forstår den tankegang, at salmen af i dag må vedkende sig sine rødder, er disse forbehold dog efter mine begreber udtryk for en unødvendig indskrænkning af salmedigterens muligheder. Traditionstvangen har hvilet lidt for tungt på dette århundredes danske salmedigtere, Michaelsen selv ikke undtaget. Sporene af den "fulde frihed" er svære at få øje på. Men i øvrigt er J.M.s overvejelser værd at stifte bekendtskab med, den salmeerfarne mand i Øster Alling præstegård er god at gæste! Af hans gode forråd tager jeg fra artiklen frem om nyt og gammelt: "Rim kan ødelægge salmen på to måder, ved at være opbrugte eller ved at være opfundne til lejligheden. Læseren vil vide at gennemskue både manglen på opfindsomhed og opfindsomheden."... "Er det krævende at skrive rimede salmer, så er det mindst lige så krævende at skrive salmer uden rim. Men fremtidens salmedigtning kommer ikke uden om urimede strofer. Sådan som Grundtvig jo forlængst har lanceret dem i digtet om kirkeklokken." - J.M. mener dog vist nok, at salmedigteren af i dag gerne må gå længere end Grundtvig, for kirkeklokkens strofer er bestemt ikke uden rim, det er kun slutlinien, der driller med sin rimskuffelse! I J.M.s sidste salmesamling "I festens hus" nytår 1983 er der flere rimløse tekster.

J.M.s bidrag slutter med to egne salmer og en nyttig oversigt over hans hidtidige publikationer.

Jens Lyster

REDAKTIONELT

På given foranledning (jfr. HM 1984 nr.1-2 s.95) skal redaktionen udtale, at private publikationer, der har Hymnologiske Meddelelsers redaktører som forfattere, er redaktionen principielt uvedkommende, og at ingen kvalificerede indlæg i den hymnologiske debat fremover - så lidt som før - vil blive holdt ude af tidsskriftet.

Den forsinkede fremkomst af nærværende nr.3 af årgang 1984 skal stærkt beklages. Nr.4 vil selvsagt komme endnu senere. Men den kommer, vær vis på det!

J.L.

FORFATTERNES ADRESSER

Professor Leif Ludwig Albertsen, Jyllands Alle 103, 8270 Aarhus-Højbjerg.
Prost teol.dr.Allan Arvastson, Södergatan 2, S-241 00 Eslöv.
Sognepræst Johs.H.Christensen, Damgårdsvej 30, 2930 Klampenborg.
Biskop Thorkild Græsholt, Østre Allé 2, 4800 Nykøbing F.
Organist & konservatorielærer John Wedell Horsner, Edisonsvej 10, 8260 Viby J.
Biskop Johannes Johansen, Heslehøjalle 4, 2900 Hellerup.
Professor mag.art. Bengt Johnsson, Dronning Margrethesvej 81,8200 Århus N.
Cand.mag. Maja Vendelbo, Niels Juelsgade 47, 3.sal, 8200 Århus N.
Kantor Elisabet Wentz-Janacek, Kyrkogatan 17, S-222 22 Lund.

HYMNOLOGISKE
MEDDELELSER

TIDSSKRIFT OM SALMER

UDGIVET AF SALMEHISTORISK SELSKAB

13. årgang 1984 nr.3

NYE TEKSTER af Johannes Johansen..... s.115

Leif Ludwig Albertsen: Regler for salmebogskommissioner.. s.117

Maja Vendelbo: De folkelige salmemelodier fra Vartov..... s.135

John Wedell Horsner: Om arven fra Vartov og dens forvaltning.. s.151

Henrik Fibiger Nørfelt: Bemærkninger til Jens Peter Larsen: Hymnologiske Meddelelser, kirkemusikken og Vartov-sangen..... s.156

Thorkild Græsholt: En salmehistorisk iagttagelse fra Grundtvig-året..... s.166

Elisabet Wentz-Janacek: IAH drar västerut..... s.169

Elisabet Wentz-Janacek: Nordisk IAH-sektion? s.170

Bengt Johnsson: Stille er min sjæl til Gud..... s.171

Johs.H.Christensen: Mælkebøtten på parkeringspladsen..... s.172

Bengt Johnsson: Bemærkning i anledning af Jens Peter Larsens artikel i HM 1984 nr.1-2 s.65ff..... s.175

Allan Arvastson: Hilmer Wentz. Psalmforskare och psalmdiktare..... s.176

ANMELDELSE af Århus Stift 1983, art. af Jørgen Michaelsen s.178

REDAKTIONELT..... s.179

FORFATTERNES ADRESSER..... s.180

ISSN-0106-4940

Kvartalsskriftet
Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkr. 50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
København Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K

Medlemsskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Giro nr.2 20 11 19. Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af Hymnologiske Meddelelser.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Professor dr.theol. Niels Knud Andersen, *formand.*
Ulvemosen 6, 2960 Rungsted Kyst. Tlf. 02 86 37 72

Sognepræst Peter Balslev Clausen, *sekretær, kasserer, redaktør.*
Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 01 62 79 27.

Sognepræst Jens Lyster, *ansvarshavende redaktør.*
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf. 03 42 62 96.

Univ.lektor cand.mag. Erik A. Nielsen.
Strindbergsvej 3, 2500 Valby. Tlf. 01 46 60 23.

Organist Henrik Fibiger Nørfelt, *redaktør (melodistoffet).*
Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf. 01 63 23 80.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion: se under bestyrelsen.

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Professor Leif Ludwig Albertsen
Provst teol.dr. Allan Arvastson
Univ.lektor mag.art. Skirne Helg Bruland
Pastor Helge Dahn
Administrator dr.phil. Erik Dal
Statsstipendiat Svein Ellingsen
Biskop Johs.W. Jacobsen
Organist Jesper Jørgen Jensen
Biskop Johannes Johansen
Professor dr.theol. Theodor Jørgensen
Professor dr.phil. Jens Peter Larsen
Sognepræst Holger Lissner
Lektor (Danmarks Lærerhøjskole) cand.theol.Kaj Mogensen
Rektor (Præstehøjskolen) dr.theol. Bent Noack
Konservatoriedocent Ingolf Olsen
Domorganist Svend Prip
Univ.lektor mag.art. Torben Schousboe
Pastor Jørgen Schultz
Generalsekretær pastor Erik Norman Svendsen
Organist mag.art. Ulrich Teuber
Kgl.Konfessionarius professor dr.phil. Christian Thodberg

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat samt Statens humanistiske Forskningsråd.

KØBENHAVNS UNIVERSITET
REPRO.AFDELINGEN